

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ПАРРЕНЬО ГАЛЛАРДО ХУЛІО ЕНРІКЕ

Допускається до захисту:
завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин, доктор
економічних наук, професор
_____ Марина САВЧЕНКО
« ____ » _____ 2022 р.

**Світовий ринок та його роль у вирішенні глобальної продовольчої
безпеки**

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:
Марія ШКУРАТ, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин,
кандидат екон. наук, доцент

_____ підпис

Оцінка: ____ / ____ / ____
(бали / за шкалою ЄКТС / за національною
шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця – 2022

АНОТАЦІЯ

Парреньо Галлардо Хуліо Енріке. Світовий ринок АПК та його роль у вирішенні глобальної продовольчої безпеки. Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини. Освітня програма «Міжнародні економічні відносини». Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2022.

Наукові результати дослідження полягають у такому: структуровано сутнісні аспекти поняття глобальної продовольчої безпеки; проведено кореляційно-регресійний аналіз визначення факторів впливу на обсяг експорту України продукції АПК; запропоновано проєкт Стратегії розвитку АПК України до 2030 року.

Ключові слова: глобальна продовольча безпека, світовий АПК, нові агропродовольчі країни, агропромислова політика, глобальний індекс продовольчої безпеки.

72 с., 9 табл., 9 рис., бібліографія: 82.

Julio Enrique Parreno Gallardo. The world market of agro-industrial complex and its role in solving of the global food security. Specialty 292 International economic relations. Educational program «International economic relations». Vasyl' Stus Donetsk National University. Vinnytsia, 2022.

The scientific results of the study are as follows: the essential aspects of the concept of global food security are structured; the correlation-regression analysis was carried out to determine the influencing factors on the volume of exports of agricultural products of Ukraine; the project of the Strategy for the Development of the Agricultural Industry of Ukraine until 2030 was proposed.

Key words: global food security, global agro-industrial complex, new agro-food countries, agro-industrial policy, global food security index.

72 p., 9 tables, 9 fig., bibliography: 82.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ АПК..	7
1.1 Сутність поняття продовольчої безпеки.....	7
1.2 Державне регулювання продовольчої безпеки.....	13
1.3 Глобальний індекс продовольчої безпеки.....	20
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО РИНКУ АПК.....	25
2.1 Оцінка ринку АПК розвинутих країн світу.....	25
2.2 Аналіз ринку АПК «нових агропродовольчих країн».....	30
2.3 Кореляційно-регресійний аналіз факторів впливу на експорт України продукції АПК.....	39
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ АПК.....	49
3.1 Чинники формування системи глобальної продовольчої безпеки.....	49
3.2 Пропозиції щодо розробки проєкту Стратегії розвитку АПК України до 2030 року.....	56
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76

ВСТУП

Актуальність теми. Трансформація проблеми продовольства у продовольчу безпеку набула національного, регіонального і навіть вже глобального статусу внаслідок синхронної дії низки взаємопов'язаних факторів. Актуальність теми на теренах України зумовлена проявами системної кризи: зниження доходів громадян, наявність значної частини соціально незахищених верств населення, повномасштабна агресія РФ, розбалансування в системі «виробництво – споживання». Поряд з визначеними проблемами продовольча захищеність населення – це суспільне благо, тому ефективний механізм повноцінного функціонування базової системи життєзабезпечення повинно стати стратегічним пріоритетом держави у збереженні незалежності та протидії національним загрозам.

Продовольча безпека є важливим елементом соціально-економічної політики з позицій локального та глобального вимірів, тому що, поряд із незаперечною місією забезпечення національного суверенітету, вона визначає її статус на світовому ринку АПК. Отже, обґрунтування та удосконалення теоретичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо формування системи продовольчої безпеки України набувають принципово нової актуальності за сучасних умов інтернаціоналізації світового ринку АПК.

Дослідженню проблеми глобальної продовольчої безпеки присвячено роботи багатьох вітчизняних та закордонних вчених, зокрема Вараскіної О.В., Білоуса О.Г., Саблука П.Т., Березіна О.В., Голікової К.П., Зеленської О.О., Шойка В.А., Кваши С.М., Хуппе Дж., Регунана М., Пена К., Кох Дж., Хазелл П. та багатьох інших, однак є певні аспекти проблеми, які потребують більш детального вивчення.

Мета дослідження – проаналізувати сучасні тенденції розвитку світового ринку АПК, визначити місце України на даному ринку та запропонувати рекомендації щодо більш ефективного використання потенціалу України для вирішення глобальної продовольчої проблеми.

Мета дослідження зумовлює необхідність вирішення таких **завдань**:
дослідити сутність поняття продовольчої безпеки;
проаналізувати особливості державного регулювання продовольчої безпеки;
проаналізувати глобальний індекс продовольчої безпеки;
оцінити ринок АПК розвинутих країн світу
проаналізувати ринок АПК «нових агропродовольчих країн»;
провести кореляційно-регресійний аналіз факторів впливу на експорт України продукції АПК;
проаналізувати проблеми вирішення глобальної продовольчої безпеки;
надати пропозиції щодо розробки проекту Стратегії розвитку АПК України до 2030 року.

Об'єкт дослідження – світовий ринок АПК.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні засади формування й розвитку сучасного ринку АПК.

Інформаційною базою дослідження є статистичні дані і звіти таких міжнародних організацій як Світовий Банк, Продовольча та сільськогосподарська організація ООН, ОЕСР, СОТ та ЄК.

Методи дослідження. В ході проведення дослідження використано такі методи наукового пізнання: методами порівняння та опису проаналізовано теоретичні підвалини глобальної продовольчої безпеки; методами статистичного аналізу проаналізовано ринок АПК розвинутих та нових агропромислових країн світу; методом кореляційно-регресійного аналізу визначено фактори впливу на обсяг експорту України продукції АПК.

Теоретичне та практичне значення проведеного дослідження полягає у вивченні теоретичних основ становлення та розвитку світового ринку АПК та розробці практичних рекомендацій щодо визначення місця України на світовому ринку АПК для участі у вирішенні глобальної продовольчої проблеми.

Наукові результати дослідження полягають у такому:

аналіз сутнісних аспектів поняття глобальної продовольчої безпеки;
кореляційно-регресійний аналіз визначення факторів впливу на обсяг експорту України продукції АПК;

пропозиції щодо розробки проекту Стратегії розвитку АПК України до 2030 року.

Результати кваліфікаційної магістерської роботи апробовано на 11 Міжнародній науково-практичній конференції “Eurasian scientific discussions” (November 21-23, 2022), Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2022. 553 p. У співавторстві із керівником підготовлено тези: Шкурат М.Є., Парреньо Галлардо Хуліо Енріке. Аналіз ринку АПК «Нових індустріальних країн».

Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 72 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ АПК

1.1 Сутність поняття продовольчої безпеки

Нині розвиток світової спільноти проходить в умовах інтенсивної глобалізації, що охоплює усі сфери людської діяльності. Високий рівень інтеграції економік різних країн призводить до підвищення залежності рівня національної безпеки від здатності кожної із сторін забезпечити себе необхідним продовольством.

Основним стратегічним завданням в нових геополітичних умовах не лише для України, але і для будь-якої іншої держави є забезпечення національної безпеки як головного чинника, що визначає вагу і вплив держави у світовій спільноті. Національна безпека - стан захищеності особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, яка дозволяє забезпечити конституційні права, свободи, гідну якість і рівень життя громадян, суверенітет, територіальну цілісність і стійкий розвиток країни [1, С. 71].

Захист і реалізація національних і державних життєво важливих інтересів України у сфері продовольчої безпеки входить в комплекс проблем національної безпеки і є однією з найгостріших проблем ХХІ ст., що вимагає детального розгляду і рішення заради сьогодення і майбутнього добробуту. Продовольча безпека включає усю сукупність стосунків відтворювального процесу: виробництво продовольства, його розподіл, обмін і споживання [2, С. 12].

Для повнішого розкриття терміну «продовольча безпека» необхідно уточнити ключове поняття «безпека». Малий енциклопедичний словник визначає безпеку як положення, при якому будь-кому або будь-чому не погрожує небезпека [3, С. 33]. Згідно з Екологічним словником Б. А. Бикова, безпека є станом захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільствами і державами від внутрішніх і зовнішніх загроз або небезпек [4,

С. 24]. Таким чином, безпека в різних сферах діяльності (соціальна, економічна, політична та ін.) і на різних рівнях (державному, частці і т. п.) знаходить своє вираження в захищеності від загроз різного характеру.

Уперше термін «продовольча безпека» був введений в обіг в 1974 р. в Римі на Всесвітній конференції з проблеми продовольства. Конференція була організована Продовольчою і сільськогосподарською організацією ООН (ФАО). Виникнення цього поняття в цей період було обумовлене глобальним протиріччям, що склалося в ті роки, коли абсолютне надвиробництво продовольства в розвинених країнах супроводжувалося масовим голодом і недоїданням населення в цілій низці країн третього світу [5].

Поняття «продовольча безпека» було сформульоване в Римській декларації по всесвітній продовольчій безпеці 13 листопада 1996 р., згідно з якою продовольча безпека - це ситуація, при якій усі люди в кожен момент часу мають фізичний і економічний доступ до достатньої в кількісному відношенні безпечної їжі, необхідної для ведення активний і здоровий спосіб життя. Згодом Декларація всесвітнього саміту по продовольчій безпеці 2009 р. уточнила це визначення, включивши в нього такі елементи:

соціальна доступність достатньої кількості безпечного і поживного продовольства для усіх груп населення;

особлива увага до проблеми отримання продовольства жінками і дітьми;

відмова від використання продовольства як інструменту чинення політичного і економічного тиску [6, С. 25].

Продовольча безпека є однією з головних цілей міжнародної і економічної політики держави. У своєму загальному вигляді вона формує вектор руху будь-якої національної продовольчої системи до ідеального стану. У цьому сенсі прагнення до продовольчої безпеки - безперервний процес. При цьому для її досягнення часто потрібна зміна пріоритетів розвитку і механізмів реалізації аграрної політики [7, С. 193].

Відповідно до Закону «Про продовольчу безпеку України» [19] «продовольча безпека соціально-економічне та екологічне становище, за якого

всі соціальні і демографічні групи населення стабільно та гарантовано забезпечені безпечним і якісним продовольством у необхідній кількості та асортименті, необхідних і достатніх для фізичного і соціального розвитку особистості, забезпечення здоров'я населення України».

До визначення терміну «продовольча безпека» в науковій літературі існують різні підходи. Так, відповідно до А. І. Алтухова та Д. Ф. Вермеля, продовольча безпека – «стійке до негативних внутрішніх і зовнішніх дій забезпечення усіх верств населення продовольством у необхідній кількості, асортименті і якості» [20, С. 12].

Голікова К.П. під продовольчою безпекою розуміє «відповідальність держави в звичайних і надзвичайних умовах забезпечити для кожного домашнього господарства країни економічну і фізичну доступність до якісного продовольства, переважно вітчизняного виробництва, на рівні науково обґрунтованих або тимчасових норм харчування населення» [21, С. 41].

Розкриваючи поняття «продовольча безпека», Гойчук О.І. використовує системний підхід, згідно з яким воно включає декілька підсистем: продовольчу незалежність (здатність країни задовольняти внутрішні продовольчі потреби за рахунок внутрішніх джерел); соціальну стабільність (можливість доступу до продовольства усіх соціальних груп населення); демографічну стабільність (здоров'я суспільства, залежне від рівня живлення і продовольчого забезпечення); сферу виробництва продовольства (основу усього життєзабезпечення населення) [22].

Зеленська О.О. визначає продовольчу безпеку як рівень доступності для основної частини населення країни продуктів харчування, необхідних для підтримки нормального способу життя. У її роботах також знаходять відображення тези, згідно з якими продовольча безпека найчастіше пов'язана не з агропродовольчим виробництвом усередині країни, а із загальним економічним станом. При цьому безпека нації підвищується при розширенні міжнародних торгових зв'язків і загальної взаємозалежності країн [24].

Подібного підходу дотримується і Одинцов М.М., який в понятті «продовольча безпека» виділяє дві основні складові: забезпечення фізичної та економічної доступності продовольства для будь-якої людини відповідно до раціональних норм здорового харчування в об'ємах, достатніх для підтримки активного життя, і висока якість й безпека споживаних продуктів харчування. Причому ці завдання повинні вирішуватися при будь-яких змінах внутрішніх та зовнішніх умов без скорочення розмірів державного продовольчого резерву, оскільки без власного продовольства усі складові продовольчої безпеки зводяться до нуля [25].

Важко не погодитися з М. Трейсі, який розглядає продовольчу безпеку в якості аргументу на користь заходів, спрямованих на захист вітчизняного виробництва продуктів харчування. Продовольча безпека - здатність країни за рахунок власних ресурсів забезпечувати продуктами харчування поточні й надзвичайні потреби як населення країни в цілому, так і кожної окремо взятої людини відповідно до науково обґрунтованих норм. Також їм відстоюється теза, що країна знаходиться в стані продовольчої безпеки, коли не менше 80% основних продуктів харчування виробляє вона сама [28, С. 86].

Враховуючи безліч існуючих підходів до визначення продовольчої безпеки, можна зробити висновок, що продовольча безпека - це здатність держави незалежно від міжнародного стану забезпечити усі верстви населення доступом до безпечних, якісних продуктів харчування в необхідному для ведення активної і здорової життєдіяльності кількості без скорочення державного продовольчого резерву.

Продовольча безпека визначається рівнем розвитку всієї економіки. Проте продовольчі ресурси формуються завдяки агропромислового виробництва. Тому такі галузі АПК, як збут та розподіл продовольства, продовольчі резерви й споживання належать до функціональних підсистем. На рисунку нижче представлена структура продовольчої безпеки (рис. 1.1).

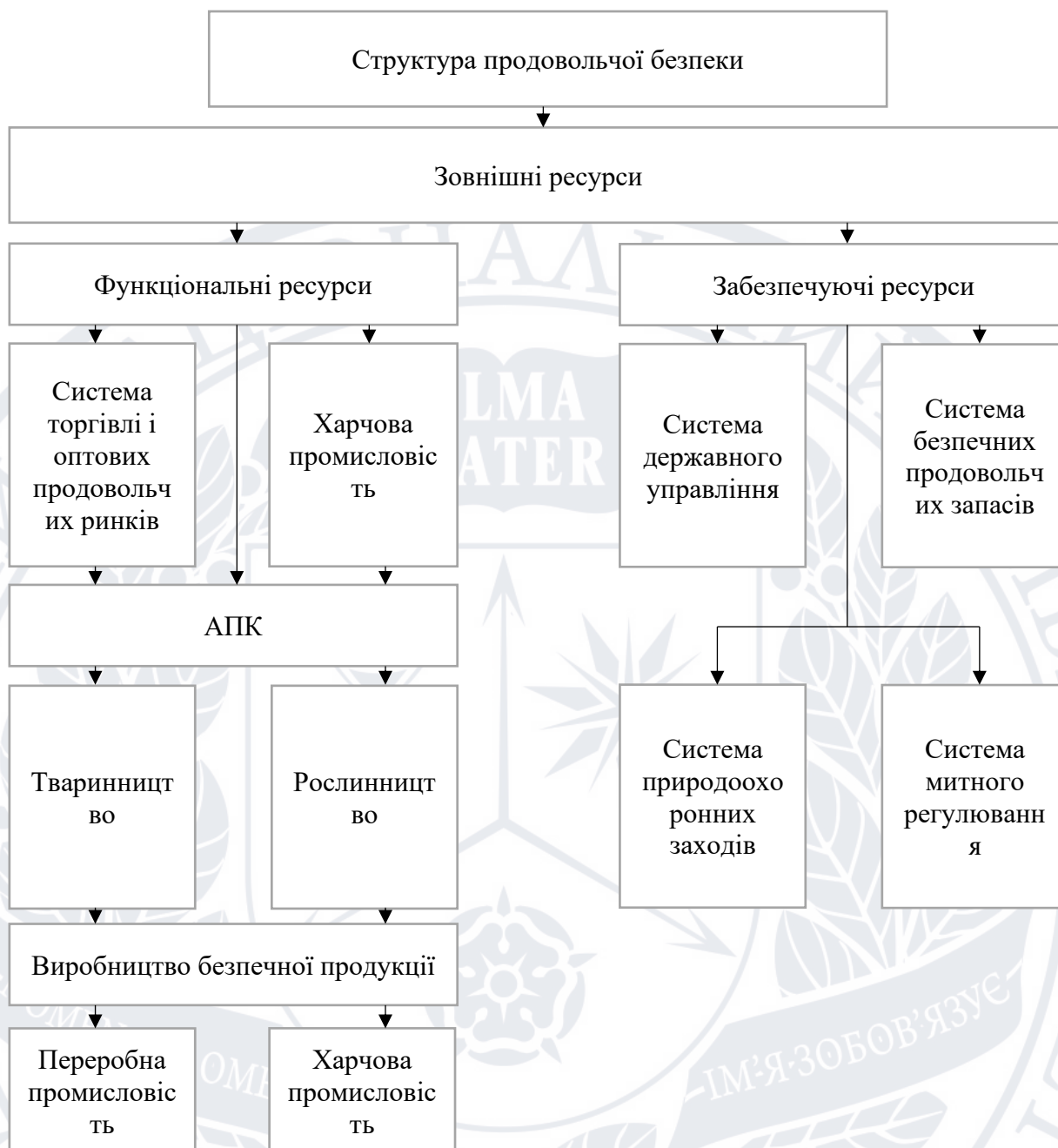

Рисунок 1.1 – Структура продовольчої безпеки

Джерело: складено автором на основі [21, С. 3]

Основою цієї підсистеми є АПК, який є головним джерелом постачання продовольства на ринки. Збалансований розвиток функціональних підсистем з орієнтацією виробництва на рівень обґрунтованих норм харчування при правильному використанні виробничого та кліматичного потенціалу є головним принципом якісного покращення продовольчого забезпечення населення.

Отже, підсистеми АПК збуту і розподілу продуктів харчування належить до функціонально цільових підсистем. Інші підсистеми – державного управління і природоохоронних заходів реалізують мету продовольчої безпеки та ефективний розвиток [25].

Продовольча безпека значно залежить від потенціалу АПК країни. Сільськогосподарський потенціал є головним базисом збільшення національного доходу і забезпечення продовольчої безпеки країни. Сучасні дослідження свідчать, що наразі немає жодної країни, яка б не займалася питаннями продовольчої безпеки. В даному випадку мова йде про виробництво продуктів харчування, їх розподіл, зовнішню торгівлю продовольством, споживання продуктів харчування і т. д.

Проте кожна країна ставить свої задачі щодо покращення продовольчого забезпечення населення в залежності від досягнутого рівня у вирішенні даного питання [26].

Можна виділити такі причини продовольчої залежності країни:

дефіцит продовольства і низький платоспроможний попит, які обумовлюють незбалансованість внутрішнього продовольчого ринку за попитом і пропозицією;

залежність внутрішнього ринку від імпортних поставок продовольства, низьку конкурентоспроможність національного АПК;

низька конкурентоспроможність продукції за якістю та/або ціною при достатності продовольства внутрішнього виробництва;

слабка розвиненість зовнішньоекономічних зв'язків та замкнутість внутрішнього продовольчого ринку;

низька продуктивність діяльності підприємницьких суб'єктів АПК;

перетворення експорту продуктів харчування на самоціль розвитку АПК;

зростання зобов'язань щодо покриття зовнішнього боргу при нестійкому курсі національної валюти [27].

Таким чином, продовольча безпека має загальнонаціональний характер, їй властива комплексність й перманентність. Залежно від характеристик національної продовольчої системи, стадії її розвитку, від того, яка складова продовольчої проблеми буде набирати на тому чи іншому етапі пріоритетного значення, завдання її забезпечення будуть змінюватись разом із змінами внутрішніх та зовнішніх загроз.

1.2 Державне регулювання продовольчої безпеки

Продовольча безпека країни є важливим елементом економічної політики держави, яка спрямована на забезпечення стійкого виробництва продовольства, доступності його отримання та використання населенням країни відповідно до фізіологічних норм споживання за рахунок вітчизняного виробництва та імпорту.

Забезпечення населення продуктами харчування за будь-яких умов та обставин завжди було одним із головних пріоритетів держави, а те, як ефективно держава вирішувала цю проблему, було критерієм оцінювання ефективності діяльності владних структур.

На сьогоднішній день в історії розвитку людства є чимало прикладів того, як невиконання державою даної функції або, іншими словами, незабезпечення продовольчої безпеки приводило до соціальної напруженості в суспільстві і, як наслідок, втрат у національній безпеці. Отже, продовольча безпека – це важливий елемент національної безпеки країни.

Органи державної влади є відповідальними за розбудову і реалізацію державної політики продовольчої безпеки, забезпечення ефективної співпраці органів виконавчої влади стосовно питань, які пов'язані з розбудовою продовольчої безпеки [28].

Значимість включення механізму державного регулювання в систему продовольчої безпеки обумовлена значенням продовольчого забезпечення для соціально-економічного розвитку країни в цілому. Основною задачею системи

державного регулювання є підтримка стійкої економічної ситуації в галузях АПК, стабілізація ринкової кон'юнктури і коливань прибутковості галузей.

На додаток, у контексті економічної сутності поняття «продовольча безпека», виділимо три важливі аспекти (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Сутнісні аспекти продовольчої безпеки

№	Аспект	Характеристика
1	Політичний	характеризує спроможність держави підтримувати свій стійкий позитивний міжнародний імідж як конкурентоспроможної на світовому ринку АПК, забезпечувати своєму населенню споживання корисних продуктів харчування відповідно до прийнятих міжнародних стандартів та норм
2	Економічний	характеризує спроможність держави до акумуляції внутрішніх ресурсів і потенціалу АПК країни для організації виробництва сільськогосподарської продукції та забезпечення населення продуктами харчування переважно за рахунок власного виробництва і тим самим гарантувати економічну самодостатність та стабільність
3	Соціальний	визначає зайнятість населення в АПК країни з відповідною продуктивністю праці, її оплатою, з передбаченням повного забезпечення інфраструктурними факторами функціонування сільських територій

Джерело: складено автором на основі [29]

Базовим елементом продовольчої безпеки є забезпеченість продовольством. Доступність продуктів харчування виявляється у трьох формах [31]. Фізична доступність має на увазі звичайну наявність на споживчому ринку життєво важливих продуктів, економічна доступність має на увазі фінансову можливість їх отримати, а соціальна – мінімальну різницю у споживанні головних груп продуктів серед різних класів населення. Із доступністю продуктів харчування пов'язана самодостатність держави у забезпеченні відповідними товарами її населення. Збалансованим є стовідсоткове забезпечення споживчого ринку основними продуктами харчування вітчизняного виробництва, проте така ситуація спостерігається лише у деяких розвинутих країнах світу. В більшості випадків необхідним є раціональне поєднання вітчизняного виробництва та імпорту окремих груп

продукції АПК разом із створенням достатніх державних резервів стратегічно важливих видів продуктів харчування.

Продовольча безпека в першу чергу пов'язана з соціальною безпекою і явищами в суспільстві, які позначаються такими поняттями, як соціальна напруженість, «... це стан, за якого на безпеку суспільства справляє вплив сукупність загроз, а відповідні заходи з боку органів державного управління не вживаються через відсутність необхідних ресурсів або внаслідок грубих прорахунків при розробці та втіленні в життя політики національної безпеки, або небажання своєчасно врахувати наявний потенціал громадянського суспільства» [32].

Якість продуктів харчування характеризують такі складові продовольчої безпеки: повноцінність і безпечність для здоров'я. Повноцінність харчування має комплексний характер і передбачає збалансованість раціону людини за показниками енергетичної цінності, поживності та забезпечення організму необхідними вітамінами та мікро– і макроелементами у межах встановлених раціональних норм. Так, навіть при достатньому об'ємі харчування із необхідною енергетичною цінністю значні групи населення можуть не отримувати з їжею низку необхідних речовин, що, у свою чергу, приводить до формування явища «прихованого голоду», яке характерне, зокрема, і для України. В умовах воєнного стану дана ситуація може погіршуватись.

Продовольча безпека держави забезпечується сукупністю економічних і соціальних умов, які забезпечують розвиток не тільки сільського господарства і АПК в цілому, але й стабільність усієї економіки. Відповідно до цього, вона потребує реалізації низки заходів [33].

Якість наявних продуктів харчування характеризують дві наступні складові продовольчої безпеки – повноцінність і безпечність для здоров'я. Повноцінність харчування має комплексний характер і передбачає збалансованість раціону людини за показниками енергетичної цінності, поживності та забезпечення організму необхідними вітамінами та мікро– і макроелементами у межах встановлених раціональних норм. Відповідно,

навіть при достатньому обсязі харчування із допустимою енергетичною цінністю великі групи населення можуть не дотримувати з їжею низку життєвонеобхідних речовин, що, у свою чергу, призводить до формування явища так званого «прихованого голоду», яка характерна, зокрема, і для України [34].

Продовольча безпека держави гарантується економічними і соціальними умовами, що забезпечують розвиток не лише сільського господарства і АПК в цілому, але й стабільність усієї економічної системи. Таким чином, вона потребує реалізації низки заходів:

- створення економічних передумов забезпечення стійких способів і методів господарювання, проведення ефективної продовольчої політики;

- запровадження соціальної політики, спрямованої на подолання бідності та соціальної напруженості, досягнення збалансованої зайнятості;

- впровадження стратегій розвитку продовольчого сектору економіки з метою нарощування виробництва продуктів харчування та підвищення його ефективності;

- поставка продовольства для задоволення потреб населення, гарантія безпеки продуктів харчування;

- проведення активної зовнішньоекономічної діяльності, оптимізація зовнішньоторговельної діяльності;

- удосконалення механізму реагування на надзвичайні ситуації на продовольчому ринку [35, С. 53].

Зауважимо, що в 1991-1995 рр. під «продовольчою безпекою» уряд України мав а увазі лише самозабезпеченість країни необхідними сільськогосподарськими продуктами. Через це увага була сфокусована лише на збільшенні об'ємів виробництва сільського господарства. Проте, вже у 2000-х рр. стала очевидною важливість проведення комплексного планування, спрямованого на розвиток сільського господарства, його інфраструктури, сільських територій й пов'язаних з продовольством галузей промисловості.

Колишні способи й методи забезпечення продовольчої безпеки себе вже не виправдовували.

Далі представлено два аспекти поняття продовольчої безпеки:

політико-економічний – характеризує можливості держави акумулювати власні ресурси для організації забезпечення населення в основному продукцією вітчизняного виробництва, тим самим гарантуючи економічну безпеку і політичний суверенітет;

соціально-економічний – характеризує можливості держави забезпечити своїх громадян основними продуктами харчування відповідно до прийнятих норм і стандартів [37].

Вважаємо, що на сьогоднішній день необхідними є такі напрями державної політики України у визначеній сфері:

1. Досягнення загальної продовольчої самозабезпеченості у виробництві стратегічних сільськогосподарських товарів (зернові, олійні, молочні і м'ясні продукти) з подальшим закріпленням України в якості великого експортера даними групами товарів;
2. Формування потужного АПК, стійкого до зовнішніх і внутрішніх загроз, який буде базуватися на збалансованому розвитку всіх регіонів України.
3. Формування зовнішньоторговельних умов забезпечення продовольчої безпеки [41].

Таким чином, бачимо, продовольча безпека має центральне місце у системі економічної безпеки країни і є важливим елементом її суверенітету.

Однак, для визначення стану та необхідності підтримки продовольчої безпеки країни на збалансованому рівні варто використовувати систему конкретних показників, які дозволяють комплексно оцінювати її в динаміці та порівнянні.

Показники, які використовуються для оцінки продовольчої безпеки в масштабах однієї країни, є досить різними. Серед них найбільш часто використовуваними є обсяги виробництва сільськогосподарської продукції,

витрати домогосподарств на продовольчі товари і їх частку в загальних видатках, споживання калорій, структура харчування і її відповідність стандартам, коефіцієнти залежності від імпорту продовольства та інші.

Продовольчу безпеку на макро-, мезо- і мікрорівні характеризують такі індикатори:

обсяг споживання хлібопродуктів, м'яса й м'ясопродуктів, молока й молокопродуктів, яєць, риби й рибопродуктів, рослинного масла, цукру, картоплі, овочів і баштанних, фруктів і ягід у рік на людину;

обсяг споживання у % по відношенню до норм прожиткового мінімуму й соціальних стандартів;

диференціація споживання продовольчих товарів по соціальних групах на душу населення;

резерви зерна та інших основних видів продовольства в днях і у % до річного споживання;

частка імпорту продовольства в його загальному споживанні по різних продуктових комплексах;

обсяг поставок з інших регіонів стосовно стосовно виробництва;

обсяг виробництва кінцевого продукту в розрахунку на душу населення та його динаміка [33, С. 80].

Так, основними задачами держави щодо забезпечення необхідного рівня продовольчої безпеки України варто вважати:

досягнення стабільного зростання сільськогосподарського виробництва завдяки покращенню використання ресурсного потенціалу та підвищенню ефективності виробництва;

стабілізація ринкової кон'юнктури та цінових коливань на сільськогосподарську продукцію та харчові продукти;

наближення рівня споживання населенням продуктів харчування до науково обумовлених норм;

забезпечення доступності продуктів харчування відповідно до купівельної спроможності населення та забезпечення необхідної якості продуктів харчування;

забезпечення продовольчої безпеки через збільшення експорту продовольчої продукції (при відповідному забезпеченні потреб внутрішнього ринку) і зниження або заміщення імпорту продовольства, що виготовляється в Україні [37].

Так, політика продовольчого забезпечення – це обґрунтоване поєднання заходів державної підтримки підприємств АПК та активної соціальної політики. Державна підтримка повинна стимулювати всі типи сільськогосподарських підприємств збільшувати виробництво продукції, підвищувати її якість, забезпечувати виконання державних програм, покращувати технічні засоби з урахуванням досягнень НТП.

Механізм державного регулювання продовольчої безпеки України повинен сприяти: гармонізації вітчизняного законодавства відповідно до вимог і положень СОТ та ЄС; інтеграції України у світовий ринок АПК та розширення участі в роботі міжнародних організацій; підвищенню конкурентоспроможності української продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках через сприяння залученню інвестицій в АПК та впровадженню на цій основі сучасних технологій та менеджменту, розвитку кооперації, горизонтальної та вертикальної інтеграції; збільшенню об'ємів виробництва й постачання на світовий ринок АПК продукції з високим рівнем доданої вартості; залученню коштів міжнародних фінансових організацій для розвитку даної галузі (в контексті подолання глобальної продовольчої кризи) та екологічно безпечного розвитку сільських територій.

Продовольча безпека держави гарантується сукупністю економічних і соціальних умов, які забезпечують розвиток не тільки АПК, але й стійкість усієї економічної системи.

Отже, продовольча безпека є одним з головних чинників стабілізації соціально-економічних відносин у країні. Таким чином, проблема оцінювання

й оптимізації стану продовольчої безпеки країни є одним із основних завдань державної політики.

1.3 Глобальний індекс продовольчої безпеки

Глобальний індекс продовольчої безпеки (Global Food Security Index, GFSI) — це оцінка продовольчої безпеки у країнах світу за допомогою індексу, розробленого організацією Economist Intelligence Unit за підтримки сільськогосподарської компанії Corteva Agriscience, який складається з чотирьох компонентів: економічна та фізична доступність продовольства, якість і безпечність, природні ресурси та стійкість [42].

В 2021 році індекс був розрахований для 213 країн світу та мав на меті оцінити, які країни є найбільш та найменш вразливими до продовольчої небезпеки

У 2021 році був опублікований 9-й щорічний звіт з Глобального індексу продовольчої безпеки 2020, до якого засновники включили новий четвертий компонент — природні ресурси та стійкість. Таким чином, деякі країн втратили свої позиції у рейтингу. Наприклад, Сінгапур змінив позицію з першого місця у 2019 році на 19-те у загальному рейтингу [43]. Країнами з найбільшим зростанням індексу відносно 2020 року стали: Гаїті, Казахстан, Україна, Пакистан, Румунія. З найменшим ростом: Норвегія, Єгипет, Колумбія, Гвінея та Чилі [45].

Далі представлено категорії які оцінюються при розрахунку індексу (рис. 1.2).

Економічна доступність включає 6 індикаторів: зміна середніх витрат на продукти харчування; частка населення, що знаходиться за глобальною межею бідності; індекс прибутку з урахуванням нерівності; доступ до ринку та надання сільськогосподарських фінансових послуг; державні програми продовольчої безпеки; імпорتنі тарифи на продукцію сільськогосподарського

господарства. У 2020 році найбільшу кількість балів у даній категорії мають Ірландія та Данія — 92.2 із 100 можливих.

Рисунок 1.2 – Структура індексу продовольчої безпеки

Джерело: [44]

Фізична доступність включає 7 індикаторів, серед них такі: зобов'язання стосовно продовольчої безпеки та доступу; втрати продуктів харчування; політичні й соціальні бар'єри для доступу; нестабільність виробництва сільськогосподарської продукції; сільськогосподарська інфраструктура; дослідження та розробки в сільськогосподарській галузі; наявність пропозиції. У 2020 році найбільшу кількість балів у даній категорії отримала Фінляндія — 82.0 із 100 можливих.

Якість та безпечність включає 5 індикаторів: різноманітність раціону харчування; якість білка; безпека продуктів харчування; доступність мікроелементів; харчові норми стандарти; дієтичне різноманіття. У 2020 році найбільшу кількість балів у даній категорії отримала Канада — 94.5 із 100 можливих.

Природні ресурси та стійкість — четвертий елемент Глобального індексу продовольчої безпеки, метою якого є оцінка впливу країни на зміни клімату, а також її стійкість до ризиків природних факторів і те, як країна

приспосовується до цих ризиків, до всього, що впливає на рівень продовольчої незахищеності держави. Вперше категорія була введена до Глобального індексу продовольчої безпеки в 2017 році як коригуючий коефіцієнт. Його зростання обумовило те, що в 2020 році цей показник став окремою категорією. На відміну від інших категорій, жодна країна не отримала в даній категорії кількість балів більшу ніж 80. Найбільшу кількість балів отримала Норвегія — 73.5 із 100 можливих (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Глобальний індекс продовольчої безпеки в 2020 р.

Місце	Країна	Бал	Економічна доступність	Фізична доступність	Якість та безпечність	Природні ресурси та стійкість
1	Фінляндія	85,3	90,6	82	93,8	73,2
2	Ірландія	83,8	92,2	75,7	94	73,2
3	Нідерланди	79,9	90,7	74,5	88,7	61,5
4	Австрія	79,4	89,5	70,8	94,3	61,8
5	Чехія	78,6	86,3	70,4	87,1	70,9
6	Великобританія	78,5	89,7	70	92,8	59,4
7	Швеція	78,1	89,2	65	92,3	67,4
8	Ізраїль	78	89,5	75,3	93,9	46,3
9	Японія	77,9	90,4	73	83,4	58,6
10	Швейцарія	77,7	87,9	68,4	89,6	64,2
54	Україна	63	74,4	51,6	75,3	50,3

Джерело: [42]

Не зважаючи на значний потенціал АПК, Україна в 2020 р. за глобальним індексом продовольчої безпеки зайняла 54 місце і останнє місце в Європі. Головними сильними сторонами, які визначені в Індексі для України, є такі: безпека харчових продуктів; незначна частка населення за глобальною межею бідності; мінімальні зміни середніх витрат на продукти харчування; низький рівень втрат продовольства. Найбільший негативний вплив на продовольчу безпеку України чинять фактори, які не є суто аграрними та пов'язані із загальною економічною ситуацією: високий рівень корупції, дорогі кредити, політична нестабільність, воєнна агресія РФ.

Як зазначає академік, доктор економічних наук М. Сичевський, говорячи про місце України в глобальному рейтингу: позиції в Глобальному індексі продовольчої безпеки можуть бути покращені за рахунок «непродовольчих» чинників (досягнення політичної стабільності, поліпшення макроекономічної ситуації, збільшення доходів населення, ефективної державної політики, спрямованої на подолання високої різниці в доходах і споживанні різних груп населення, боротьби з корупцією, стимулювання наукової галузі. Також для покращення позицій України в рейтингу глобальної продовольчої безпеки варто сконцентрувати увагу на створенні ефективної системи державного регулювання ринку продовольчих товарів, яка б включала розробку та впровадження моніторингу харчування населення, встановлення прозорого механізму надання державних гарантій якості та безпечності продуктів харчування, а також синхронізацію українського законодавства з нормами європейської практики, а саме регламентів ЄС в галузі забезпечення безпечності та якості продуктів харчування.

Висновки до розділу 1

Отже, відповідно до Закону «Про продовольчу безпеку України» «продовольча безпека соціально-економічне та екологічне становище, за якого всі соціальні і демографічні групи населення стабільно та гарантовано забезпечені безпечним і якісним продовольством у необхідній кількості та асортименті, необхідних і достатніх для фізичного і соціального розвитку особистості, забезпечення здоров'я населення України».

Виділено такі причини продовольчої залежності країни: дефіцит продовольства і низький платоспроможний попит, які обумовлюють незбалансованість внутрішнього продовольчого ринку за попитом і пропозицією; залежність внутрішнього ринку від імпорتنих поставок продовольства, низьку конкурентоспроможність національного АПК; низька конкурентоспроможність продукції за якістю та/або ціною при достатності

продовольства внутрішнього виробництва; слабка розвиненість зовнішньоекономічних зв'язків та замкнутість внутрішнього продовольчого ринку; низька продуктивність діяльності підприємницьких суб'єктів АПК; перетворення експорту продуктів харчування на самоціль розвитку АПК; зростання зобов'язань щодо покриття зовнішнього боргу при нестійкому курсі національної валюти.

Зазначено, що на сьогоднішній день необхідними є такі напрями державної політики України у визначеній сфері: 1. Досягнення загальної продовольчої самозабезпеченості у виробництві стратегічних сільськогосподарських товарів (зернові, олійні, молочні і м'ясні продукти) з подальшим закріпленням України в якості великого експортера даними групами товарів; 2. Формування потужного АПК, стійкого до зовнішніх і внутрішніх загроз, який буде базуватися на збалансованому розвитку всіх регіонів України; 3. Формування зовнішньоторговельних умов забезпечення продовольчої безпеки.

Визначено, що Україна в 2020 р. за глобальним індексом продовольчої безпеки зайняла 54 місце і останнє місце в Європі. Головними сильними сторонами, які визначені в Індексі для України, є такі: безпека харчових продуктів; незначна частка населення за глобальною межею бідності; мінімальні зміни середніх витрат на продукти харчування; низький рівень втрат продовольства. Найбільший негативний вплив на продовольчу безпеку України чинять фактори, які не є суто аграрними та пов'язані із загальною економічною ситуацією: високий рівень корупції, дорогі кредити, політична нестабільність, воєнна агресія РФ.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО РИНКУ АПК

2.1 Оцінка ринку АПК розвинутих країн світу

В умовах посилення процесів глобалізації та інтернаціоналізації господарської життя, а також прискорення темпів науково-технічного прогресу відбувається формування єдиної системи виробництва продовольства, що займає особливе місце в системі громадського виробництва. На її становлення також вплинуло активне становлення вертикально-інтегрованих формувань. Йдеться про світову міжнародний ринок АПК. Нині він включає безліч різних галузей і суб'єктів, які знаходяться в різних країнах і регіонах світу. Таким чином, світова агропродовольча система - найважливіша частина світової господарської системи. Проте це не просто сума національних аграрних економік, а складна єдина система, що включає виробництво, розподіл, обмін і споживання продовольства в міжнародному масштабі. У ній починають застосовуватися загальні правила і закони, а також відбувається активна лібералізація міжнародної торгівлі сільськогосподарською сировиною [46].

Основною метою функціонування світової агропродовольчої системи, а також світового продовольчого ринку, є забезпечення населення планети достатнім кількістю продовольства. Варто зазначити, що продовольство – це стратегічно важливий товар, що займає особливе місце в пріоритетах світової політики. Нині питання продовольчої безпеки стоять дуже гостро. Це викликано нестабільністю на світовому агропродовольчому ринку і кризами сільськогосподарського виробництва в результаті засух і повеней в різних регіонах світу.

Результатом активного розвитку сільського господарства, продуктивних сил і виробничих стосунків стало формування світової агропродовольчої системи.

Її становлення також стало результатом посилення міжнародної кооперації і розділення праці, а також взаємодії і глобалізації національних товарних систем в сфері виробництва і продажі продовольства [47].

До основних елементів світової агропродовольчої системи відносять:

1) міжнародну торгівлю, яка охоплює усі сфери продовольчого комплексу, вивезення капіталу і технологій, пов'язаних з розвитком агробізнесу;

2) інтернаціоналізацію наукових досліджень, утворення і підготовки управлінські кадрів;

3) організацію і діяльність міжнародних організацій і міжнаціональних угод, які визначають аспекти формування і функціонування світовою продовольчої системи;

4) система глобальної інформації і ухвалення управлінських рішень, що підвищує швидкість і ефективність світових господарських зв'язків у сфері агробізнесу. Цей елемент є відносно новим для світового продовольчого господарства [48].

Роль окремих країн і регіонів світу у світовому АПК неоднакова. Провідною ланкою є розвинені країни, продовольчий комплекс яких орієнтований на зовнішні ринки. Саме зовнішня торгівля продовольством стає основним чинником їх економічного зростання. Одночасно відбувається зростання платоспроможного попиту населення цих країн, що викликає підвищення вимог до якості і асортименту пропонованих на ринку продовольчих товарів.

Подальше вдосконалення структури споживання в розвинених країнах пов'язане з вирощуванням нових видів рослин, підвищенням зручності товарів (упаковка, можливість швидкого приготування, комплексність), розширенням і поглибленням асортименту. У результаті витрати на продовольство так само зростають, проте їх питома вага скорочується. Така тенденція розвитку продовольчого ринку розвинених країн.

Ситуація на світовому продовольчому ринку залишається нестабільною. Вперше про продовольчу кризу заговорили у червні 2008 р., коли спостерігався різкий стрибок цін на продовольство [49].

Світові ціни на продовольство упродовж останніх трьох років б'ють усі рекорди, постійно оновлюючи свої максимуми. У січні 2021 року індекс цін на продовольство склав 231 пункт. Це найвищий показник починаючи з 1990 р. В лютому 2022 р. зростання загального індексу продовольчих цін продовжився і склав 2,2 %. Найбільш помітним стало збільшення цін на зерно, молоко і олію. Ціна на яловичину на світовому ринку досягла свого максимуму за останні 20 років.

Постійне зростання цін на продовольство пов'язане, в першу чергу, з неврожаєм у багатьох регіонах світу. Природні катаклізми, що сталися в різних частинах світу (посуха в США, повені в Австралії та Канаді, неврожай в Індії, високі температури в Китаї) привели не лише до скорочення пропозиції різних видів продовольства на світовому ринку, але й різкому зростанню цін на них. На додаток повномасштабна війна РФ проти України, яка наразі триває, негативно відображається на глобальній продовольчій безпеці, так навесні 2022 року українські порти було заблоковано РФ, в результаті чого українські експортери не могли постачати зернову продукцію на світовий ринок [50].

За даними Гамбурзького інституту світової економіки більш ніж 50%-ве зростання цін на пшеницю багато в чому стало наслідком російської агресії проти України, а подорожчання цукру майже на 80 % - це наслідок неврожаю цукрової тростини у Бразилії. За 2020 - 2021 рр. ціна на кукурудзи зросла на 94 %, соєвих бобів - на 54 %.

Згідно з даними ФАО, індекс цін на продовольство з 2005- 2021 рр. виріс в два з половиною рази. При цьому індекс цін на цукор збільшився в 3,2 рази, на зерно - в 2,8 рази. (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1 – Індекси цін на продовольчу продукцію протягом 2005-2021 рр., %

Рік	Індекс ціни	М'ясо	Молочні продукти	Зернові	Масла, жири	Цукор
2005	91	96	95	85	68	116
2008	201	153	220	238	227	182
2009	160	133	142	174	215	257
2010	188	52	200	183	194	302
2011	229	177	221	247	252	369
2012	213	175	189	241	225	290
2013	210	184	243	219	193	251
2014	202	198	224	192	181	241
2015	164	168	160	162	147	190
2016	161	156	154	147	164	256
2017	175	170	202	152	169	227
2018	178	172	204	154	170	229
2019	180	174	205	155	172	231
2020	182	176	207	157	175	234
2021	184	179	209	159	178	235

Джерело: складено автором на основі [43]

На рисунку нижче представлено динаміку індексу цін на продовольчу продукцію протягом 2005-2021 рр. (рис.). Як бачимо з наведеного рисунку з 2016 року зростання цін на продовольчу продукцію відносно стабілізується спостерігається плавне зростання з 181% в 2016 році до 184% в 2021 році.

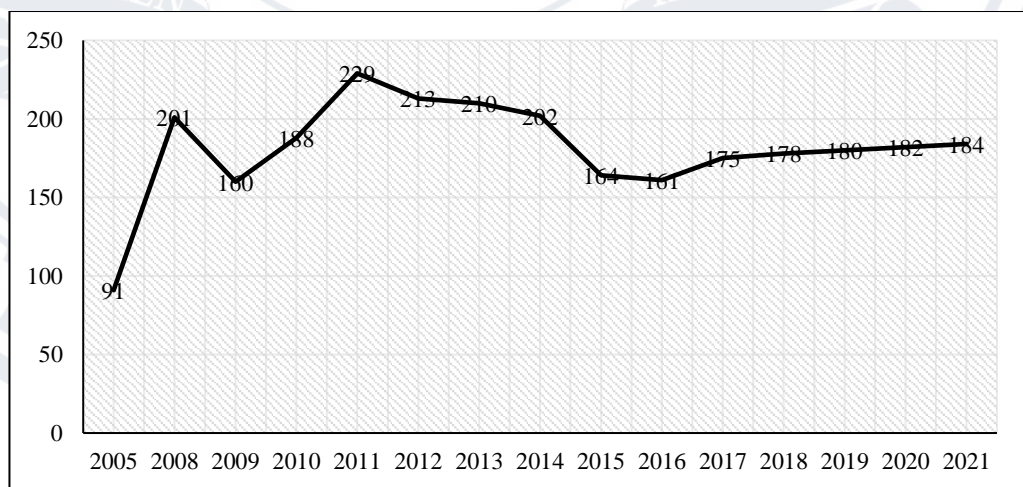

Рисунок 2.1 – Динаміка індексу цін на продовольчу продукцію в 2005-2021 рр., %

Джерело: складено автором на основі [43]

Таблиця 2.2 – Частка продукції АПК у валовій доданій вартості за регіонами світу, %

Рік	Світ	Африка	Америка	Азія	Європа	Океанія
2000	4,2	14,4	1,8	10,3	1,8	3,9
2005	4,2	14,8	1,8	9,3	1,7	3,6
2010	4,2	14,5	1,8	8,2	1,7	3,3
2014	4,3	15,3	1,9	7,7	1,7	3,2
2015	4,2	15,5	1,8	7,5	1,7	2,9
2016	4,2	15,6	1,9	7,3	1,7	3,1
2017	4,2	15,8	1,9	7,3	1,7	2,9
2018	4,2	15,8	1,8	7,2	1,6	2,7
2019	4,2	15,6	1,8	7,1	1,6	2,6
2020	4,2	15,7	1,8	7,2	1,6	2,6
2021	4,2	15,8	1,9	7,3	1,6	2,7

Джерело: [44, С. 77]

Як видно з наведеної таблиці, частка продукції АПК у валовій доданій вартості за регіонами світу найбільший показний демонструють Африка та Азія, щодо розвинутих країн світу, зокрема країн Європи та Америки, їхня частка сумарно складає біля 4%, що свідчить про те, що дані країни в більшій мірі є не виробниками, а споживачами продукції АПК.

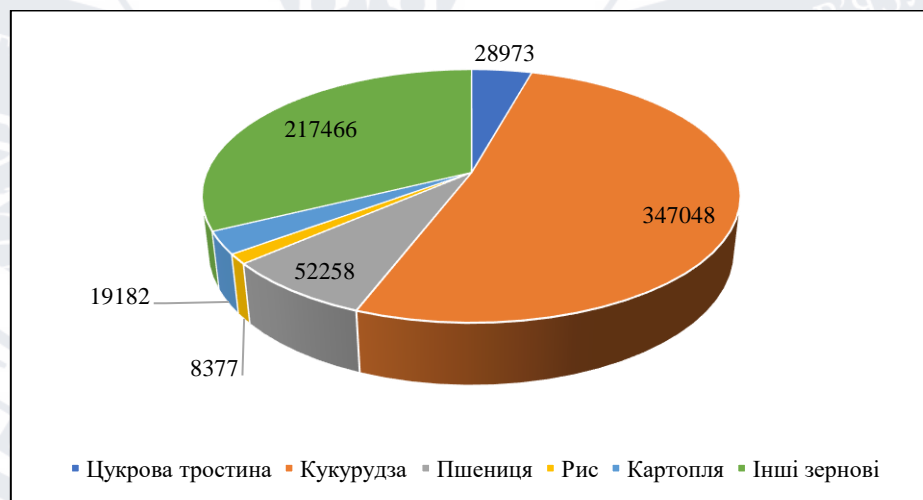

Рисунок 2.2 – Виробництво сировинної продукції АПК США в 2021 р.,

тис. т

Джерело: [44, С. 161]

Наведений рисунок свідчить, що найбільшу частку у виробництві сировинної продукції для АПК в США складає вирощування кукурудзи, приблизно 50%, біля третини – решта зернових.

Проаналізувавши ринок АПК розвинутих країн світу, зокрема для прикладу було взято США, то дані ФАО свідчать про таке: з точки зору виробництва сировини для АПК розвинуті країни світу критичної ролі не відіграють, тому що левову частку в даному сенсі складають країни, що розвиваються, які будуть аналізуватись в наступному параграфі магістерської роботи. Тому Розвинуті країни здебільшого виступають споживачами продукції АПК і можуть впливати на глобальну продовольчу безпеку в політичному аспекті, як гравці глобального ринку.

2.2 Аналіз ринку АПК «нових агропродовольчих країн»

Глобальна продовольча безпека на сьогоднішній день є однією з найгостріших проблем, яка охоплює майже всі країни світу. За даними на 2021 рік проблема повноцінного харчування охопила більше 850 млн. населення [43].

Однією із причин загострення даної проблеми є дисбаланс у соціально-економічному розвитку різних країн світу, а також воєнна агресія РФ проти України. Україна є одним із найбільших експортерів сільськогосподарської продукції на світовий ринок, через те, що тривалий час українські порти були заблоковані, Україна не могла експортувати агропродовольчу продукцію, що також загостило проблему глобальної продовольчої безпеки.

Однак, на сьогоднішній день є низка країн, що розвиваються, і при активній політичній підтримці своїх урядів вони можуть вже в найближчому майбутньому скласти конкуренцію розвинутих країнам щодо виробництва та експорту на світовий ринок продукції сільського господарства, що може значно покращити ситуацію із забезпеченням якісного харчування соціально незахищених шарів населення.

Група країн, яка була обрана для дослідження, була визначена на основі розрахунку частки виробництва продукції АПК у ВВП (AG) та річних темпів зростання виробництва продукції харчових продуктів (RF), які виражені у процентах. Показники були розраховані для більшості країн на основі даних ФАО та Світового банку [43, 45].

Після цього була розрахована швидкість зміни частки виробництва продукції АПК у ВВП у період 2014-2021 рр. В результаті були визначені країни, що демонструють щорічне збільшення частки виробництва продукції АПК у ВВП.

Таблиця 2.3 – Країни, які продемонстрували щорічне зростання частки продукції АПК у ВВП, дані за 2021 р., %

Країни	RF	AG	Приріст частки виробництва продукції АПК у ВВП
Марокко	3,39	11,5	0,120
Бразилія	3,37	12,3	0,024
Україна	2,92	26,0	0,873
Еквадор	2,23	15,1	0,080
Аргентина	2,20	20,5	0,075
Малайзія	2,12	7,7	-0,045
Південно – Африканська Республіка	1,77	4,5	0,002
Чилі	1,37	5,9	-0,091
Таїланд	1,32	14,1	0,045
Мексика	0,59	3,9	-0,005

Джерело: складено автором на основі [43]

Дані країни запропоновано назвати «новими агропродовольчими» країнами. Оцінка швидкості приросту продукції АПК проводилась за незначною кількістю точок (7), тому отримані значення виявилися досить приблизними, але це не має значного впливу на результати дослідження. Метою було визначити якісний характер тенденції, а не кількісні співвідношення. Будемо вважати, що частка виробництва продукції АПК у ВВП не має певного тренду до зменшення, якщо розрахована швидкість більше -0,1 [47].

Далі представлено деякі країни, які віднесено до нових агропродовольчих відповідно до розрахунків (рис. 2.3).

Як бачимо, частка валової доданої вартості продукції АПК в загальному ВВП протягом 2000-2021 демонструє динаміку зростання.

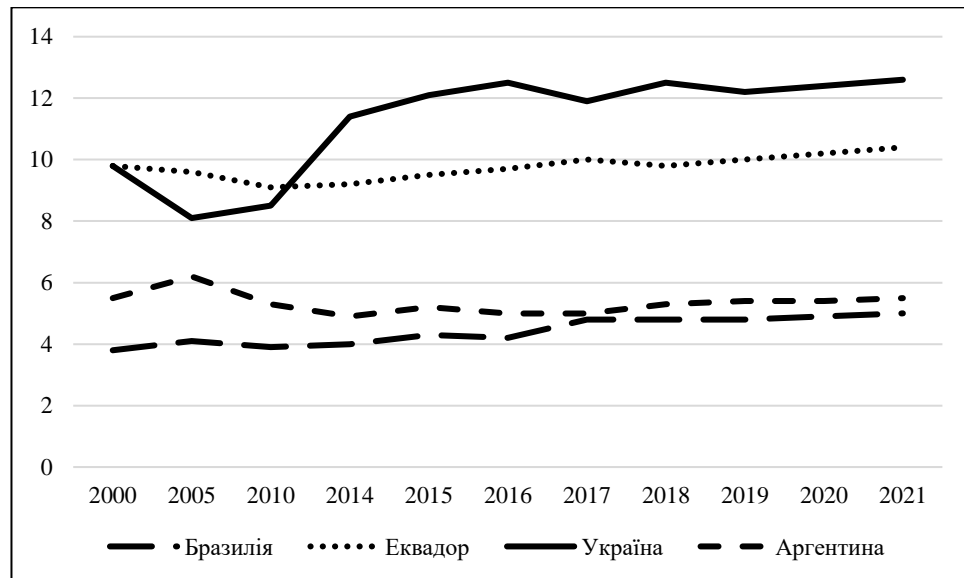

Рисунок 2.3 – Частка валової доданої вартості АПК в загальному ВВП деяких країн світу у 2000 – 2021 рр., %

Джерело: [44, С. 77-80]

Виділені країни характеризуються різним рівнем розвитку АПК та політики підтримки урядами розвитку даних комплексів. Однак, всі ці країни демонструють стійке зростання частки продукції АПК у ВВП і тому у найближчому майбутньому вони можуть стати найбільшими експортерами продукції АПК на світовий ринок.

Пропонуємо проаналізувати агропродовольчу політику країн Латинської Америки, які, відповідно до розрахунків, потрапили у список. Політика Бразилії базується на програмі «Нульовий голод» (2003 р.), метою якої є підтримка сімейних фермерських господарств шляхом надання реальних стимулів для збільшення виробництва продукції АПК та забезпечення захищеності фермерів з низьким рівнем доходності.

Дана програма передбачає реалізацію таких заходів:

страхування доходів від діяльності у сфері АПК;
національний виробник у пріоритеті (здійснення імпорту лише в разі неврожаю);

стимулювання досліджень з метою забезпечення фермерів відповідними технологіями, які забезпечать зростання ефективності виробництва і зменшать витрати на працю;

кредитування малих фермерських господарств з метою підтримки розвитку ринкових каналів збуту;

підтримка створення кооперативів, цілями яких є охорона природи та ландшафтів [46].

Завдяки даній політиці протягом 2018-2021 рр. більше 20 млн. населення Бразилії були виведені із зони бідності, однак проблема голоду в Бразилії на сьогоднішній день охоплює приблизно 7% населення [43].

Наступною країною для аналізу було обрано Чилі, сільськогосподарська політика цієї країни базується на досягненні таких цілей: підвищення конкурентоспроможності всієї галузі АПК, досягнення збалансованого розвитку сільського господарства через інклюзію бідних фермерських господарств у ланцюги поставок, пов'язання цілей і завдань, які пов'язані із охороною довкілля і раціональним використанням природних ресурсів.

Протягом останніх десяти років державні витрати на АПК Чилі зросли втричі. Витрати Міністерства сільського господарства також доповнюються витратами інших міністерств та пов'язаних з ними організацій. Більше 50% державних витрат на сільське господарство надається дрібним фермерським господарствам. [48, С. 19]. Середні та великі сільськогосподарські підприємства не отримують суттєвої підтримки з боку уряду.

АПК Еквадору у порівнянні із Чилі та Бразилією є менш розвинутим, лише в 2008 році політика підтримки даної галузі набула пріоритетності [49, С. 6]. В рамках даної політики розроблено заходи щодо кредитування та субсидування виробників продукції АПК, регулювання цін, технічної допомоги для розвитку виробництва та збуту продукції, проведення навчання

фермерів. Однак на даному етапі не всі заходи і програми реалізовані, і на сьогоднішній день 18% населення країни страждають від голоду. Даний показник є найвищим серед нових агропродовольчих країн [43].

Мексика є членом інтеграційного об'єднання НАФТА і СОТ, проте внутрішній ринок Мексики при приєднанні до даних організацій не був готовий до міжнародної конкуренції за деякими видами продукції АПК. Головною причиною проблем для місцевих агро-виробників стала відсутність комплексної політики підтримки сільського господарства. На даному етапі відсутня координація дій між владою і фермерськими господарствами, відсутні прогнози щодо ситуації на ринках сільськогосподарської продукції.

В 2023 році уряд Мексики планує почати стимулювати роботу підприємств АПК. Планується проведення реформи, в результаті якої будуть змінені нормативні та інвестиційні фактори для збільшення кількості робочих місць та продуктивності в секторі АПК. Серед стратегій стосовно підвищення продуктивності варто назвати такі: надання доступу до мексиканських добрив, сприяння в закупівлі насіння та забезпечення санітарної підтримки.

Але уряд Мексики значну увагу приділяє різноманітним програмам продовольчої допомоги, що спрямовані на поліпшення стану харчування в країні. Поточні програми «Oportunidades» та «Liconsa» спрямовані на розподіл продовольства, підвищення споживання поживних мікроелементів. Серед заходів цих програм можна відзначити: грошові перекази, харчові купони, харчові добавки для дітей дошкільного віку та вагітних жінок, а також медичні послуги [50].

Значну увагу Мексика приділяє продовольчим програмам, що спрямовані на покращення харчування в країні. Дані програми спрямовані на справедливий розподіл продовольства серед населення, яке знаходиться за межею бідності.

Серед «нових агропродовольчих» країн значно виділяється Аргентина, тим що не має конкретної державної продовольчої політики, що сприяє самодостатності або зростанню доходів фермерів, окрім загальної

макроекономічної політики, що реалізуються для всіх секторів економіки. Навпаки, комерційна політика в Аргентині, не спрямована на підтримку аграрних виробників.

Наступною країною для аналізу була обрана Аргентина, яка не має розробленої продовольчої політики, яка б сприяла самодостатності або збільшенню доходів фермерів, окрім загальнонаціональної макроекономічної політики, яка реалізується для всієї економіки.

Однак Аргентина активно розвивається на ринках розвинутих країн, де реалізує свою продукцію. Це обумовлено тим, що більшість фермерських господарств знаходяться у приватній власності, а уряд створює сприятливі умови для розвитку аграрного бізнесу. Уряд Аргентини знижує внутрішні ціни на продукцію АПК шляхом оподаткування та комерційної політики для забезпечення населення доступною їжею та контролю над інфляцією [50].

Отже, проаналізувавши нові агропродовольчі країни Латинської Америки, можна зробити висновок, що їхні уряди сформували нову по суті галузь, яка орієнтується на експорт продукції АПК, проте проблема внутрішнього платоспроможного попиту на харчові продукти поки що є актуальною.

Далі проаналізуємо такі нові агропродовольчі країни як Малайзія і Таїланд. Уряд Таїланду запропонував довгостроковий план розвитку економіки країни до 2030 р., в якому АПК, сфера послуг і туризм визначаються пріоритетними. Уряд розробив комплекс заходів на підтримку бізнесу в аграрній сфері. Отже, протягом останніх років було виділено майже 2 млрд. дол. для здійснення зазначених планів [51].

Дані кошти було використано для будівництва шляхів у сільських районах, а також на забезпечення водопостачанням фермерських господарств. Розвиток АПК в даній країні націлений на запровадження сучасних методів ведення сільського господарства. Також в АПК Малайзії надходять значні іноземні інвестиції щорічно. Приблизно 20% іноземних інвестицій в економіку Малайзії припадає на галузі АПК [52].

В 2006 році Міністерство сільського господарства Таїланду розробило документ, в якому було запропоновано реформування галузей АПК: перехід від сировини до бази знань та інновацій, від товарів із низькою часткою обробки до високотехнологічних, від моніторингу якості на етапі доставки до моніторингу протягом всього ланцюга формування вартості. З цією метою уряд Таїланду запровадив сертифікацію продуктів харчування і стимулювання виробництва органічної сільськогосподарської продукції. Такі напрямки давали позитивні зміни для зростання експортного потенціалу галузей АПК країни.

Програма фінансування АПК Таїланду була прийнята в 2011 році. Вона базувалась на заставному викупі рису у фермерських господарств за цінами, які були вищими за ринкові. Однак в 2013 році відбулась політична криза, дії уряду негативно вплинули на державний бюджет країни через несвоєчасну реалізацію викупленого рису, що призвело до затримок виплат фермерам, це відповідно спровокувало протести. На сучасному етапі продовольча політика Таїланду характеризується кризовими явищами, це не дає можливості вивести майже 7% населення вивести із хронічного голоду [43].

Продовольча політика Малайзії і Таїланду спрямована на розвиток всіх галузей АПК, також на їхній розвиток спрямовується значні обсяги іноземних інвестицій. Таїланд приділив також суттєву увагу субсидуванню фермерських господарств, однак на сьогоднішній день така підтримка припинена через політичну кризу та невважену продовольчу політику.

Щодо нових агропродовольчих країн Африки, зокрема ПАР і Марокко, то продовольча політика ПАР регулюється Стратегією інтегрованої продовольчої безпеки. Вона являє собою документ, структурований навколо продовольчої безпеки домашніх господарств у сільських територіях. Метою даної стратегії є викорінення голоду. Відповідно до мети поставлені такі задачі:

- збільшення виготовлення та торгівлі харчовими продуктами;
- покращення формування доходів і створення нових робочих місць;
- покращення якості харчування та безпеки продуктів харчування;

підвищення соціального захисту і системи управління харчовими запасами;

покращення системи управління інформацією [53].

Така політика привела до збільшення фінансування соціальної сфери, зокрема шкільного харчування, забезпечення безкоштовних медичних послуг для дітей 0-6 років і вагітних та годуючих матерів, пенсійних фондів і літніх людей, а також створення сільських аграрних спільнот, проведення аграрної реформи, надання фінансування для створення сільськогосподарської інфраструктури та запровадження схеми механізації фермерських господарств.

В 2008 році в Марокко запроваджена продовольча стратегія “Green plan”. Даний план зорієнтований на створення сучасного високопродуктивного комерційного АПК, а також на підтримку дрібних фермерських господарств і боротьбу із бідністю та недоїданням. На додаток, уряд Марокко субсидіює фермерів щодо закупівлі добрив, насіння та механізації процесів виробництва [54].

У Марокко є програми субсидіювання чутливих товарів таких категорій: борошна, цукрової продукції та паливно-енергетичних товарів. Субсидії надаються шляхом компенсаційних виплат Національною компенсаційною касою Марокко на користь бідних верств населення. Однак на сьогоднішній день проблема голоду охоплює 5,5% населення країни.

Отже, агропродовольча політика ПАР і Марокко спрямована на забезпечення продовольством незахищених верств населення та повноправне входження дрібних фермерських господарств на внутрішній ринок сільськогосподарської продукції.

Нові агропродовольчі країни, які проаналізовано, мають певні проблемні питання, тому агропродовольча політика цих країн потребує удосконалення і уточнення певних її напрямків для подальшої інтеграції цих країн у світовий ринок АПК. Далі запропоновано перспективні напрямки продовольчої політики для всіх нових агропродовольчих країн:

підвищення продовольчої безпеки населення, боротьба із прихованим голодом;

збільшення експорту товарів із високою доданою вартістю;

запровадження нових технологій на всіх етапах створення вартості;

підтримка сталого розвитку всіх галузей АПК;

підтримка проведення наукових розробок в галузі АПК і практична їх реалізація;

підвищення врожайності сільськогосподарських культур і продуктивності виробництва;

збільшення національних продовольчих запасів [55].

Дані пропозиції можуть бути використані аналізованими країнами і матимуть позитивний вплив на покращення продовольчої безпеки незахищених верств населення, збільшення частки експорту на світовому ринку АПК, підвищення прибутковості галузей сільського господарства, покращення життя сільського населення, а також збереження ресурсів всього АПК.

Нові агропродовольчі країни демонструють позитивні тренди у збільшенні частки експорту продукції АПК на світовий ринок. Однак спостерігаються певні проблеми у розробці та реалізації продовольчих політик даних країн. Так, найбільш успішними в даному напрямку є Аргентина, Бразилія та Малайзія, однак вони також потребують певного корегування дій на перспективу.

Перспективними напрямками розвитку продовольчої політики даних країн мають стати заходи щодо укріплення продовольчої безпеки, подолання проблем хронічного голоду, створення і розвиток інфраструктури і підприємств АПК, збільшення державного управління та регулювання, підвищення якості харчових продуктів, впровадження сучасних технологій і засобів ведення господарств, раціонального використання ресурсів сільського господарства.

2.3 Кореляційно-регресійний аналіз факторів впливу на експорт України продукції АПК

Агропромисловий комплекс відіграє значну роль в кожній країні, тому що воно є базисом продовольчої безпеки та забезпечує населення продуктами харчування. Останні роки АПК України забезпечує приблизно 40% валютних надходжень до бюджету [55]. Україна займає перше місце у світі за об'ємами виробництва та експорту соняшнику, друге місце серед виробників та експортерів насіння ріпаку та ячменю, 4 місце серед експортерів кукурудзи та змістилася з п'ятого на четверте місце серед експортерів пшениці у 2021 р. З урахуванням обраного європейського вектору України та створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) з ЄС, відбуватимуться зміни у всіх галузях економіки України. Угода про асоціацію Україна – ЄС має на увазі тісне співробітництво та синхронізацію законодавства у сфері сільськогосподарської та зовнішньоекономічної політики, санітарних та фіто-санітарних норм, що позитивно вплине на розвиток економіки України.

АПК – це важлива галузь економіки кожної країни. Він тісно пов'язаний з іншими галузями, такими як машинобудування, що виготовляє сільськогосподарську техніку й устаткування, хімічна промисловість, яка виробляє добрива, хімікати і засоби захисту рослин, легка й харчова галузі, які переробляють сировину тощо. Через чутливість сільського господарства до кліматичних умов та його змін, урбанізацію, тощо, підвищується значущість зовнішньої торгівлі продукцією АПК. Україна має сприятливе географічне положення, клімат та родючі ґрунти для розвитку сільського господарства. Після заключення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Україна взяла на себе обов'язки адаптувати українське законодавство до європейського, внести зміни в деякі галузі економіки [56].

У 2019-2020 рр. АПК України забезпечував приблизно 14% та 19% ВВП України [58], тобто став одним із головних експортних секторів України. У 2019 році експорт продукції АПК склав 17,8 млрд дол., що на 16,3% більше

ніж у 2018 р., у 2020 р. експорт збільшився до 18,6 млрд дол., це складало 4,5%, а вже у 2021 р. зріс до 27 млрд дол. або на 18,8% у порівнянні з попереднім роком. При цьому обсяги імпорту продукції АПК суттєво менші за обсяги експорту. Його зростання відбувається більш швидкими темпами, але обсяг імпорту є меншим за показник 2016 р.: у 2018 р. об'єми імпорту склали 4,3 млрд дол., у 2019 р. вже 4,7 млрд дол., що свідчить про збільшення на 9,3%, у 2020 р. обсяг склав 5,5 млрд дол., що дорівнює зростанню на 17%, у 2021 р. показник збільшився на 5,7 млрд дол., або на 3,6%. Динаміка об'ємів експорту й імпорту з України продукції АПК наведена на рисунку нижче.

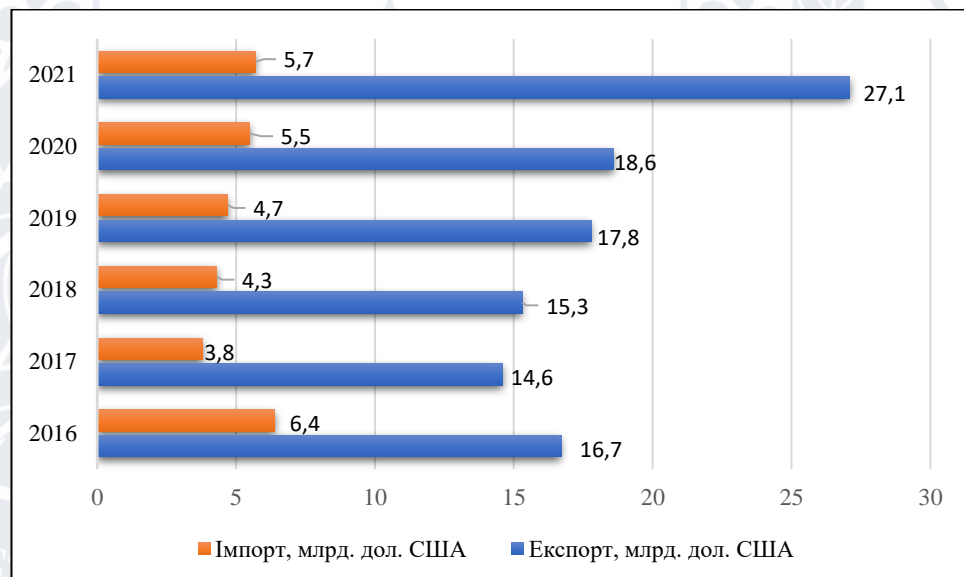

Рисунок 2.4 – Зовнішня торгівля України продукцією АПК в 2016-2021 рр., млрд. дол. США

Джерело: складено автором на основі [58]

За даними Державної служби статистики України в 2021 р. продукти рослинного походження в експорті склали 12,9 млрд дол., що на 30,6% більше ніж в 2020 році, та становили 58,3% експорту продукції АПК. Найбільшу частку експорту склали зернові – 43,5% та насіння – 11,6%. Жири та олії склали 21,4% експорту, що у вартісному вимірі означає 4,7 млрд дол., у порівнянні із попереднім роком збільшення відбулося на 5,3%. Готова продукція склала 14,5% експорту продукції АПК (або 3,2 млрд дол.), темпи

зростання склали 6,7% відносно 2020 р. Основний об'єм експорту готової продукції склали залишки харчової промисловості - 6,7% від загального обсягу експорту продукції АПК. Тварин та продуктів тваринного походження у 2021 р. було експортовано на суму 1,2 млрд дол., їх частка складала 5,8% та була найменшою в загальному об'ємі експорту продукції АПК України. Серед товарів тваринного походження Україна у 2021 р. експортувала м'ясо та субпродукти (3,2% від загального експорту продукції АПК), молоко та молочні продукти, яйця; натуральний мед (2,05% від експорту продукції АПК).

У зовнішній торгівлі продукцією АПК, окрім скасування митних бар'єрів (у т. ч. поступового для окремих товарних груп), ПВЗВТ має на увазі співробітництво у наближенні законодавства України до європейського у моментах нетарифного регулювання та впровадження єдиних стандартів у галузях АПК [61].

Відповідно до пунктів Угоди Україна та ЄС ліквідують імпорتنі мита на майже 97% та 96,3% тарифів відповідно. Для продукції АПК з моменту застосування Угоди з боку Європейського Союзу та її ратифікації Україною мита були скасовані для 35% тарифних ліній Україною та 83% – ЄС. Стосовно решти товарів, то по 50% тарифних ліній Україна вводить перехідні періоди терміном від 1 - 7 років, на 9% – часткову лібералізацію та на 3,0% – безмитні квоти. Це значить, що для особливо чутливих галузей ПВЗВТ дасть українському бізнесу більше часу для адаптації до більш жорсткого конкурентного середовища, одночасно даючи споживачам більший асортимент продукції за нижчими цінами. У свою чергу, ЄС встановив перехідні періоди на 2,% тарифних ліній (протягом 3 та 7 років), а для найбільш чутливих товарів надав доступ на ринок у межах безмитних тарифних квот. Їх надано Україні по зернових культурах, м'ясу, а також по деяких інших групах продуктів [63-65].

Після підписання та ратифікації Угоди про асоціацію Україна-ЄС більшість товаро-потоків переорієнтувалася на європейський ринок. Так, у

2021 р. 42% загального експорту України та 41% імпорту були спрямовані до ЄС. При цьому сальдо торговельного балансу за всіма товарами і послугами з країнами ЄС було від'ємним та складало 4,2 млрд дол. у 2021 р. [66]. Багато товарних груп українських товарів не відповідають стандартам ЄС, є низькоякісними або мають низьку додану вартість. Щодо товарів АПК, український аграрний бізнес отримав додаткові можливості збільшити експорт продукції у країни ЄС через лібералізацію торгівлі, уніфікацію фіто-санітарних заходів, встановлення квот на окремі групи товарів. Протягом 2017-2021 рр. Україна є нетто-експортером сільськогосподарських товарів у торговому обороті з ЄС [13]. Наведені на рис. 2.5 дані свідчать про стабільне зростання позитивного сальдо торгівлі продукцією АПК (з 2,5 млрд дол. у 2017 р. до 4,4 млрд дол. у 2021 р.).

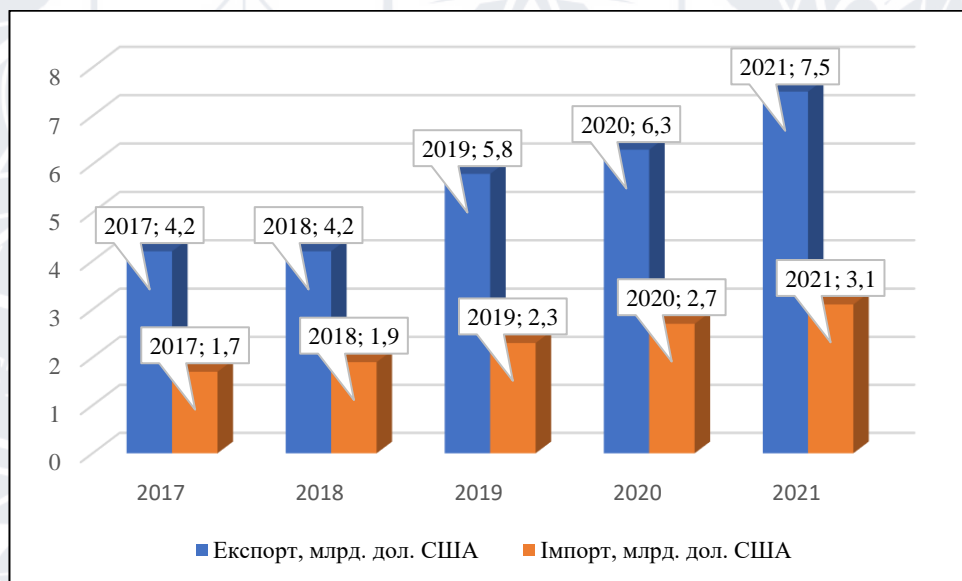

Рисунок 2.5 – Експорт – імпорт України до країн ЄС в 2017 – 2021 рр., млрд. дол. США

Джерело: складено автором на основі [58]

За останні 5 років (2017-2021 рр.) об'єми імпорту збільшились на 82%, а експорту на 79%, при цьому профіцит сальдо торгівлі продукцією АПК постійно зростає. Значне зростання експорту продукції АПК (на 24% у 2019 р.

порівняно з 2018 р.) відбувалось після синхронізації санітарних та фіто-санітарних норм та зменшення тарифних бар'єрів.

У регіональному розрізі імпорт та експорт між ЄС та Україною характеризується як такий, що має суттєвий рівень концентрації. На 5 найбільших торгових партнерів у 2021 р. припадало більше 67% експорту (Іспанія, Нідерланди, Польща, Німеччина та Італія) і 66% імпорту (Польща, Німеччина, Франція, Нідерланди, Італія) [67].

Як зазначалося, до чутливих товарних груп з України застосовуються тарифні квоти з боку Європейського Союзу. За даними Європейської Комісії, повністю використаними у 2021 р. були квоти на цукор, ячмінну крупу та борошно, мед, крохмаль, томати, виноградні та яблучні соки. Тарифні квоти на гриби, баранину, оброблену продукцію з масла не використовувалися. Це означає, що товар або не виготовляється на ринку України, або не має доступу до ринку ЄС через нетарифні бар'єри. Були майже не використаними квоти на такі товари: цигарки та сигари, продукція з вершків, цукрова кукурудза та сиропи. Натомість, річні квоти на 2021 р. на ячмінну крупу та борошно, мед, оброблені томати, виноградні та яблучні соки були використаними ще у першому кварталі 2021 р. [68].

Європейський ринок має важливу роль для України. Протягом 2006-2013 рр. частка продукції АПК, які імпортувалися з ЄС, в середньому становила 40% від всього імпорту сільськогосподарських товарів України. Після підписання і ратифікації Угоди про асоціацію Україна-ЄС частка товарів АПК у структурі імпорту з ЄС зросла до 51% у 2021 р., порівняно із 41% у 2014 р. При цьому, якщо аналізувати загальну структуру імпорту товарів, то частка товарів із Європи від загального імпорту до України у 2006-2012 рр. знизилася з 37% до 31%, а протягом 2013-2017 рр. частка товарів з Європейського Союзу зросла до 45% та у 2021 р. склала 42%. Це говорить про більшу залежність України від імпорту продукції АПК з ЄС, порівняно із загальним імпортом України [58].

Проведений аналіз показує, що протягом останніх років відбувається зростання експорту продукції АПК України на світовий ринок. Отже запропоновано провести кореляційно-регресійний аналіз факторів, які потенційно можуть впливати на даний показник.

В таблиці нижче представлено фактори, обрані для аналізу.

Таблиця 2.4 – Фактори впливу на експорт продукції АПК України

Рік	Зайнятість в с/г, тис. ос. (x1)	Капітальні інвестиції, млн. грн. (x2)	Валова додана вартість у с/г, млн. грн. (x3)	С/г угіддя, тис. га (x4)	Кількість фермерських господарств, од. (x5)	Експорт продукції с/г (y)
2010	2320,2	11568	82948	41576	22704	9936
2011	2348,3	12321	85829	41572	24321	10325,3
2012	2521,4	15423	88328	41635	25515	11426,8
2013	2635,1	17224	95426	41702	26282	12546,7
2014	2850,7	18135	130281	41625	26342	12021,3
2015	2870,6	30155	239806	41507,9	26621	14563,1
2016	2920,5	31283	256704	41504,9	26843	15325,4
2017	2930,4	35348	280601	41489,3	27128	17520,9
2018	2937,6	66104	360998	41329	27430	18611,8
2019	3010,4	59130	356563	41310,9	27520	22144,2
2020	2721,2	50680	393077	41305	27667	22179,4
2021	2692,7	49127	580519	41402	27629	27708,9

Джерело: [58]

Висунуто гіпотезу, що на результуючий показник y , тобто на експорт продукції АПК здійснюють вплив такі фактори:

- x_1 – кількість зайнятих в сільському господарстві, тис. ос.;
- x_2 – капітальні інвестиції в сільське господарство, млн. грн.;
- x_3 – валова додана вартість у с/г, млн. грн.;
- x_4 – с/г угіддя, тис. га;
- x_5 – кількість фермерських господарств, од.

Розрахунки проведено за допомогою програми Microsoft Excel. З використанням функції «КОРЕЛ», визначено тісноту зв'язку між незалежними змінними $x1-x5$ та залежною змінною y . Результати наведено в таблиці нижче.

Таблиця 2.5 – Кореляція між незалежними змінними $x1-x5$ та залежною змінною y

	y	$x1$	$x2$	$x3$	$x4$	$x5$
y		0,502713282	0,84740402	0,97819396	-0,8095412	0,77254447
$x1$			0,67542342	0,51927036	0,5047483	0,83474278
$x2$				0,85641918	0,9270812	0,77698834
$x3$					0,8265679	0,75354966
$x4$						-0,6040204
$x5$						

Джерело: розраховано автором з використанням програми Microsoft Excel

Наступним кроком проаналізовано абсолютні коефіцієнти за модулем, якщо отримані показники за модулем дорівнюють або більше 0,85, то такі фактори здійснюють вплив на результуючий показник.

$$R^2 = 0,85 \text{ (при } x2\text{);}$$

$$R^2 = 0,98 \text{ (при } x3\text{).}$$

Відповідно до отриманих розрахунків на експорт продукції АПК y впливають $x2$ - капітальні інвестиції в сільське господарство та $x3$ - валова додана вартість у с/г.

Для побудови рівняння лінійної регресії необхідно розрахувати коефіцієнти. Вони також розраховані за допомогою програми Microsoft Excel.

Таблиця 2.6 – Розрахунок коефіцієнтів для рівняння лінійної регресії

$b2$	$b1$	$b0$
1	2	3
0,033487797	0,01055111	7608,428116

Продовження таблиці 2.6

1	2	3
0,004721835	0,03888135	760,9760345
0,957213504	1274,89412	#Н/Д
100,6733704	9	#Н/Д
327259935,8	14628195,2	#Н/Д

Джерело: розраховано автором з використанням програми Microsoft Excel

Для рівняння використано першу стрічку матриці і воно виглядає таким чином:

$$y = 7608,4 + 0,01x1 + 0,03x2 \quad (2.1)$$

$$R^2 = 0,91$$

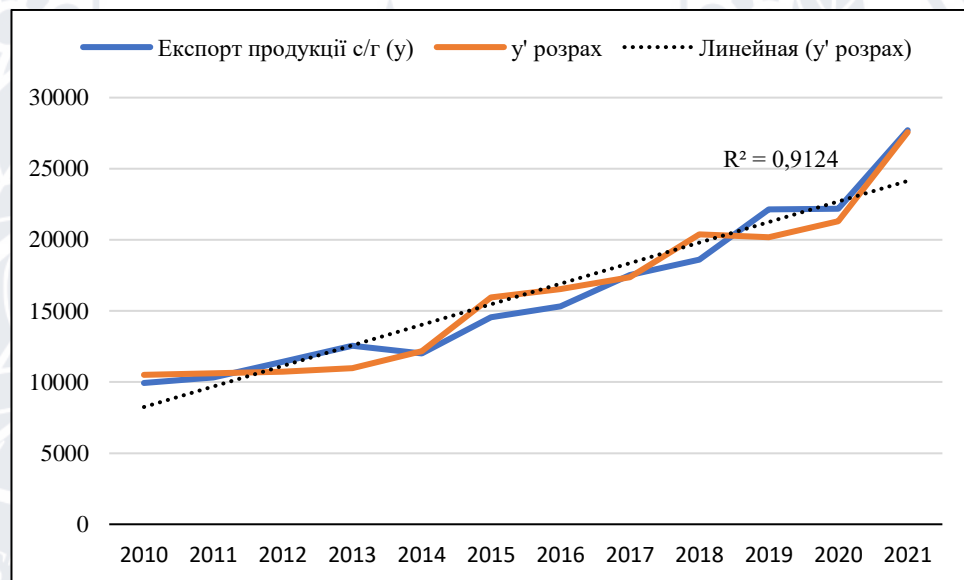

Рисунок 2.6 – Динаміка експорту продукції АПК у та розрахований показник експорту у'

Джерело: побудовано автором з використанням програми Microsoft Excel

Як бачимо, графік розрахованого показнику експорту майже повторює показник експорту, наведений Державною службою статистики України, і обидві графіки демонструють тенденцію поступового зростання.

Отже, підписання та імплементація Угоди про асоціацію Україна-ЄС вже мають значний вплив на АПК України. З моменту підписання Угоди відбулася переорієнтація товарних потоків на європейський ринок. Для АПК України значення європейського ринку зросло суттєво, у 2021 р. 34%

аграрного експорту спрямовувалося до ЄС, та 51% аграрного імпорту України походило відповідно з країн ЄС. Країни ЄС наразі стають головними торговельними партнерами для українського аграрного бізнесу, що становить деяку загрозу, тому що Україна стає чутливою до будь-яких змін у зовнішньоторговельних відносинах з ЄС. Слід врахувати також той факт, що з Європейського Союзу імпортується в основному готова продукція з високою доданою вартістю, а з України експортуються в більшій мірі сировина. Так, вважаємо, необхідно стимулювати виробництво готової продукції в Україні, активно наближувати українське законодавство до європейського та запроваджувати СФЗ, що дозволить українському бізнесу здійснювати експорт готової продукції, підвищувати прибутковість зовнішньоекономічних зв'язків та забезпечувати зростання ВВП України.

Висновки до розділу 2

Визначено, що до основних елементів світової агропродовольчої системи відносять: 1) міжнародну торгівлю, яка охоплює усі сфери продовольчого комплексу, вивезення капіталу і технологій, пов'язаних з розвитком агробізнесу; 2) інтернаціоналізацію наукових досліджень, утворення і підготовки управлінські кадрів; 3) організацію і діяльність міжнародних організацій і міжнаціональних угод, які визначають аспекти формування і функціонування світовою продовольчої системи; 4) система глобальної інформації і ухвалення управлінських рішень, що підвищує швидкодія і ефективність світових господарських зв'язків у сфері агробізнесу. Цей елемент є відносно новим для світового продовольчого господарства.

Проаналізувавши ринок АПК розвинутих країн світу, зокрема для прикладу було взято США, то дані ФАО свідчать про таке: з точки зору виробництва сировини для АПК розвинуті країни світу критичної ролі не відіграють, тому що левову частку в даному сенсі складають країни, що розвиваються, які будуть аналізуватись в наступному параграфі магістерської

роботи. Тому Розвинуті країни здебільшого виступають споживачами продукції АПК і можуть впливати на глобальну продовольчу безпеку в політичному аспекті, як гравці глобального ринку.

Запропоновано перспективні напрямки продовольчої політики для всіх нових агропродовольчих країн: підвищення продовольчої безпеки населення, боротьба із прихованим голодом; збільшення експорту товарів із високою доданою вартістю; запровадження нових технологій на всіх етапах створення вартості; підтримка сталого розвитку всіх галузей АПК; підтримка проведення наукових розробок в галузі АПК і практична їх реалізація; підвищення врожайності сільськогосподарських культур і продуктивності виробництва; збільшення національних продовольчих запасів.

Проведений аналіз показує, що протягом останніх років відбувається зростання експорту продукції АПК України на світовий ринок. Отже проведено кореляційно-регресійний аналіз факторів, які потенційно можуть впливати на даний показник.

Визначено, що на експорт продукції АПК у впливають x_2 - капітальні інвестиції в сільське господарство та x_3 - валова додана вартість у с/г.

Графік розрахованого показнику експорту майже повторює показник експорту, наведений Державною службою статистики України, і обидві графіки демонструють тенденцію поступового зростання.

Отже, підписання та імплементація Угоди про асоціацію Україна-ЄС вже мають значний вплив на АПК України. З моменту підписання Угоди відбулася переорієнтація товарних потоків на європейський ринок.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ АПК

3.1 Чинники формування системи глобальної продовольчої безпеки

Продовольча безпека вважається однією з найсерйозніших проблем, що хвилюють світову економіку і країни світу в умовах зростання сучасних глобальних загроз. Одне з важливих завдань, що стоять перед країнами світу, - це стійке і стабільне рішення продовольчої проблеми постійно зростаючого населення світу і значне збільшення продовольчої доступності в довгостроковій перспективі. Поєднання зусиль із забезпечення продовольчої безпеки країн, оптимізація діяльності міжнародних організацій в цьому напрямі, моделювання найбільш ефективних способів і механізмів використання існуючих продовольчих ресурсів вважаються одними з пріоритетних напрямів діяльності. Забезпечення продовольчої безпеки на глобальному рівні, досягнення основних цілей в області розвитку і наявності продовольства, послідовної систематизації доступності продовольства, збільшення активності країн світу в цих процесах, у тому числі й України, розширення виробництва важливих продуктів харчування і зміцнення переробної промисловості є важливими умовами розвитку цієї сфери.

Велике значення мають соціальні аспекти продовольчої безпеки, важливість наявності продовольства у формуванні середнього класу, рішення проблем безробіття і бідності, поліпшення режимів харчування і ліквідація соціальної нерівності в контексті реалій продовольчої доступності. При забезпеченні продовольчої безпеки повинні ретельно контролюватися і враховуватися сучасні технології, пріоритети зміцнення співпраці країн в контексті зміни клімату, а також адекватні підходи до ефективного використання земельних, водних та інших ресурсів. Слід приділити особливу увагу ролі урбанізації в політиці продовольчої доступності, а також необхідно розглянути вжиття адекватних заходів у цій сфері. Слід підкреслити

важливість трикутника «бізнес - наука – освіта» в зміцненні доступності продовольства.

Зазначимо, що проблеми продовольчої безпеки є одними з глобальних питань цивілізації і дуже турбують населення світу. Крім того, забезпечення продовольчої безпеки виступає складовою частиною економічної безпеки країни. Забезпечення продовольчої безпеки має на увазі безперервні способи постачання важливих видів продовольства населення країни і недопущення проблем у цій сфері. Продовольча безпека в основному базується на основі чотирьох важливих компонентів: реалії - тобто внутрішні потреби, попит і торговий оборот на певні види продовольства; доступність - загальний доход, безробіття, економічне зростання та рівень бідності; споживання - здоров'я, рівень освіти, мережа інфраструктури і стабільність - фізична і економічна доступність відповідним продовольством.

Важливим чинником вважається наявність особливостей національної економіки, потужного потенціалу й саморозвитку, які сприяють посиленню безперервного забезпечення продовольчої і харчової безпеки населення країни. Проте, на жаль, якщо в країні є присутнім зростання безробіття і велика кількість бідних, безумовно, росте і число людей, які не мають можливості набути необхідного вигляду і об'єм важливого продовольства і не отримують достатню кількість калорій, необхідних для мінімального живлення. Аналогічні ситуації характерні для багатьох країн світу, особливо для країн, що розвиваються, наприклад, для деяких країн Латинської Америки.

Проте це не означає, що на інших континентах світу продовольства вистачає і немає проблем із забезпеченням продовольством населення. Навіть у розвинених країнах живуть люди за межею бідності і такі, що не мають можливості отримати необхідні види продуктів і калорій. В цілому, забезпечення продовольчою безпекою населення країни повинне відповідати вимогам формування необхідного рівня запасів і джерел забезпечення важливими видами продовольства. Крім того, проблеми продовольчої безпеки обумовлюють підвищення пильної уваги до чинників здоров'я, соціальних та

екологічних проблем населення країни. В першу чергу, необхідно особливо звернути увагу на чутливі категорії населення країни - немовлята, діти, люди похилого віку та інваліди, і особливо піклуватися про забезпечення їх важливими видами продовольчих продуктів і т. д.

Для посилення продовольчої безпеки країни важливе значення має вдосконалення й оптимізація макроекономічних і фіскальних механізмів. Кожна держава повинна піклуватися про розробку і здійснення більше ефективних механізмів державної політики і державного регулювання у сфері забезпечення продовольчою безпекою. З макроекономічної точки зору в основу посилення продовольчої політики країни в першу чергу входять такі цілі, як формування оптимальнішої державної політики по забезпеченню зайнятості та зменшенню рівня безробіття, збільшення ефективності й продуктивності економічної та виробничої діяльності в різних сферах національної економіки, підвищення рівня платоспроможності країни, забезпечення продовольчої доступності для основний маси населення країна, задоволення першочергових потреб людини і підвищення її добробуту.

Тому макроекономічна політика країни повинна максимально оптимізувати і формувати об'єктивніші механізми та інструменти, необхідно особливо звернути увагу на прискорення розвитку окремих секторів економіки країни, модернізацію тих галузей, проблеми яких вирішуються зміцненням продовольчої безпеки населення. Наприклад, в Україні особливу увагу необхідно приділити розвитку регіонів країни, оскільки половина населення мешкає в сільських місцевостях віддалених регіонів.

Разом з макроекономічними чинниками, є необхідність і в посиленні ролі фіскальних механізмів для забезпечення продовольчої безпеки і підвищення життєвого стану населення країни. На жаль, в Україні за останній рік утворилися серйозні фінансові проблеми в цій сфері. Так, протягом 2022 року в Україні національна валюта - гривня - значно знецінилася, і, природно, доходи населення зменшилися. Довіра населення до комерційних банків зменшилася, люди поспішно купували долари, практично зупинилася або

зовсім зменшилася видача споживчих кредитів. У таких умовах держава вжила заходи, підвищила контроль над фінансовими і банківськими структурами, створила нові контролюючі органи за фінансовими ринками, вжила антикризові заходи по фінансовій стабілізації в країні і в цілому по стійкості фінансової системи. У зв'язку з цим застосовувалася відповідна фіскальна політика по рішенню проблем, які заважали прискоренню стабілізації макроекономічної та фінансової сфери країни.

Зазначимо, що при забезпеченні продовольчою безпекою країни вимагається врахувати три важливих стратегічних мети:

1. По-перше, продовольчі запаси країни повинні мати надійні критерії і не повинні залежати від різних внутрішніх та зовнішніх чинників, у тому числі й від міжнародних продовольчих ринків, природних катастроф, посухи, неврожайності, повеней та іншого. Продовольчі запаси країни повинні розраховуватись на довгі роки, і в цьому питанні ні в якому разі не можна допускати халатність, більше того, питання балансу внутрішнього продовольчого ринку повинні контролюватися усіма низками влади, і має бути підвищена відповідальність стосовно цих заходів. Держава зобов'язана балансувати й контролювати формування і недоторканість продовольчих запасів країни, забезпечити прозорість споживчого ринку. У дослідженнях Хазелла П. відзначається, що рівень продовольчих запасів в період надзвичайних ситуацій приблизно складає 5%, проте міжнародні організації і центри з досліджень проблем продовольчої безпеки і формування продовольчих запасів вважають, що аналогічні запаси повинні охоплювати мінімум період в 2-3 місяці. А низка провідних країн світу, в яких проблеми продовольчої безпеки вирішуються успішніше, ніж в інших країнах світу, вважає доцільним формування продовольчого запасу на рівні 17-25% від рівня споживання важливих видів продовольства країни [69].

2. По-друге, вважається доцільним розширення різних програм із забезпечення розвитку матеріально-технічної бази виробництва основних видів продовольства, створення спеціалізованих продовольчих структур,

мережі організацій, які зроблять серйозну підтримку продовольчому забезпеченню чутливої категорії населення країни. Крім того, необхідно підготувати спеціальні програми із забезпечення важливими видами продуктів школярів, дітей і жінок, раціоналізувати їх харчовий режим і розробити спеціальну програму харчування.

3. По-третє, в країні необхідно регулювати і стабілізувати цінові питання важливих видів продовольства. Для цього можна встановити спеціальні цінові коридори і рамки цін для конкретної продовольчої продукції і певних харчових виробів. Подібні механізми і фіскальні інструменти повинні застосовуватися з урахуванням інтересів виробників і споживачів важливих видів продовольчої продукції. У разі успішного рішення важливих макроекономічних і фіскальних механізмів цієї сфери в країні можливо створити умови розрядки напруженості в забезпеченні населення важливими видами продовольства.

Як відомо, разом з нестачею і недостатністю основних видів продовольства у світі, необхідно також вирішити важливі проблеми із забезпечення продовольчої доступності в контексті стійкого розвитку економіки. За останнє десятиліття ця проблема постійно розглядається на міжнародних форумах і самітах країн світу у рамках розгляду глобальних проблем.

Далі представлено блок-схему показників глобальної продовольчої безпеки (рис. 3.1).

Отже, для забезпечення безперервного продовольчого постачання необхідна стабільність самої системи виробництва продовольства і системи постачання продовольства. Для посилення продовольчої доступності необхідно забезпечити зростання виробництва продовольства і здійснення продовольчого маркетингу. Крім того, з метою посилення забезпечення населення країни важливими видами продовольства, держава зобов'язана посилити роботу по зменшенню бідності і безробіття. За останнє десятиліття однією з глобальних проблем у світі по посиленню продовольчої безпеки

вважається раціоналізація режимів харчування, тобто мова йде про раціональне використання продуктів харчування.

Рисунок 3.1 – Показники глобальної продовольчої безпеки

Джерело: складено автором на основі [43]

Таким чином, необхідно врахувати результати нових пошуків парадигми, яка характеризує економічне середовище, що обумовлює основні чинники формування системи глобальної продовольчої безпеки в найближчій перспективі:

створення сприятливих організаційно-економічних умов, які враховують мінімізацію трансакційних витрат для спрощення виходу внутрішніх виробників на зовнішній ринок, повинне відноситися до пріоритетів

удосконалення економічно-виробничого механізму по реалізації можливості продовольчої безпеки;

формування системи гарантованих закупівель, що виключає негативний вплив на конкурентне середовище в аграрно-продовольчому секторі, який вважається перспективним напрямом співпраці держави і приватного сектора;

оцінне регулювання, що відповідає вимогам системи продовольчої безпеки, який є засобом підвищення ефективності державної підтримки і інтенсифікації аграрного виробництва;

необхідно врахувати, по можливості вирішення економічної проблеми забезпечення продовольчої безпеки залежать від характеру системи заходів державного регулювання;

в якості центрального питання необхідно розглядати зниження витрат в сільському господарстві і в цілому в АПК для кращого забезпечення продовольчої безпеки;

аграрно-промисловий аспект національної продовольчої безпеки повинен враховувати аналіз положення матеріально-технічної бази сільського господарства, а також оцінку ефективності маркетингового середовища;

необхідно прискорити процеси модернізації матеріально-технічної бази суб'єктів виробництва і переробки з метою забезпечення стійкого зростання виробництва продовольчої продукції в країні;

необхідно створити сучасну систему фінансування проектів з імпортозаміщення продовольчої продукції і стимулюванню експорту в аграрно-продовольчому секторі;

важливе значення має стимулювання інноваційного розвитку, що відповідає екологічним вимогам системи державного регулювання із забезпечення продуктами харчування країни.

3.2 Пропозиції щодо розробки проєкту Стратегії розвитку АПК України до 2030 року

Останніми роками урядом України проводиться певна робота щодо напряму реформування АПК країни, зокрема щодо вдосконалення системи державного управління, широкого впровадження ринкових відносин, зміцнення правових основ взаємовідносин між суб'єктами, що виробляють, переробляють і реалізують сільськогосподарську продукцію, залучення в галузь інвестицій, впровадження ресурсозберігаючих технологій, а також забезпечення виробників сільськогосподарської продукції сучасною технікою [70].

В той же час відсутність довгострокової стратегії розвитку АПК перешкоджає ефективному використанню земельних і водних ресурсів, широкому залученню в галузь інвестицій, отриманню виробниками високих доходів і підвищенню конкурентоспроможності продукції.

В цілях диверсифікації виробництва, вдосконалення земельних і водних стосунків, створення сприятливого агробізнес-клімату і ланцюгів високої доданої вартості, підтримки розвитку коопераційних стосунків, широкого впровадження в галузь ринкових механізмів та інформаційно-комунікаційних технологій, а також ефективного використання досягнень науки й підвищення кадрового потенціалу запропоновано розробити проєкт Стратегії розвитку АПК України до 2030 року.

Отже, запропоновано пріоритетними напрямками реалізації Стратегії визначити:

розробку і реалізацію державної політики із продовольчої безпеки, що передбачає забезпечення харчової безпеки і поліпшення споживчого раціону, виробництво продовольчої продукції в необхідній кількості;

створення сприятливого агробізнес-клімату і ланцюгів доданої вартості, що передбачають широке впровадження ринкових принципів при закупівлі й реалізації сільськогосподарської продукції, розвиток інфраструктури контролю якості, стимулювання експорту, виробництво конкурентоздатних на

цільових міжнародних ринках агро-продовольчих товарів з високою доданою вартістю;

впровадження механізмів зменшення ролі держави й підвищення інвестиційної привабливості галузі, що передбачають збільшення потоку приватного інвестиційного капіталу для модернізації, диверсифікації і підтримки стабільного зростання агро-продовольчого сектора;

вдосконалення системи забезпечення раціонального використання природних ресурсів і охорони довкілля, що передбачає раціональне використання земельних і водних ресурсів, лісового фонду;

розвиток сучасних систем управління, що передбачають реструктуризацію і подальший розвиток структури державного управління в сільському господарстві;

підвищення ефективності і поетапний перерозподіл державних витрат шляхом розробки галузевих програм, спрямованих на підвищення продуктивності праці у фермерських господарствах, поліпшення якості продукції, створення високої доданої вартості;

розвиток науки, утворення системи інформаційних та консультаційних послуг, що передбачають застосування ефективних форм поширення знань та інформації, інтегрованих з виробництвом і науково-дослідними, освітніми й консультаційними послугами в сільському господарстві;

реалізацію програм розвитку сільських регіонів, що передбачають сприяння збалансованому і стабільному розвитку сільської місцевості;

створення прозорої системи галузевої статистики, що передбачає впровадження достовірних методів збору, аналізу і поширення статистичних даних шляхом широкого застосування сучасних інформаційних технологій.

Запропоновано визначити Міністерство аграрної політики та продовольства України [78] відповідальним за реалізацію Стратегії розвитку АПК України до 2030 року. Так, для реалізації Стратегії Міністерству доцільно:

організувати повноцінне, своєчасне та якісне виконання Стратегії, а також проводити постійний моніторинг за досягненням встановлених індикаторів;

у місячний термін сформувати по кожному основному напрямку Стратегії постійно діючі робочі групи у складі кваліфікованих фахівців, у тому числі зарубіжних експертів, зі встановленням їм заробітної плати та інших виплат за рахунок грантів міжнародних фінансових організацій, зарубіжних держав та інших донорів, позабюджетних коштів Міністерства та інших джерел, не заборонених законодавством;

забезпечити якісну і своєчасну підготовку, а також внесення в установленому порядку проєктів нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію Стратегії і «Дорожньої карти»;

щорічно до 1 грудня на основі глибокого вивчення виконання завдань на поточний рік організувати якісну розробку і внесення на затвердження до Адміністрації Президента проєкту постанови Президента за твердженням програми заходів з реалізації Стратегії наступного року;

щокварталу вносити до Адміністрації Президента інформацію про проведену роботу із реалізації Стратегії.

Міністерству аграрної політики та продовольства України в місячний термін створити в структурі міністерства відповідальне управління, що складається з 4 додаткових штатних одиниць, а також забезпечити залучення зарубіжних експертів з метою забезпечення повноцінного і своєчасного виконання завдань, передбачених в справжньому Указі [79].

Встановити, що залучення зарубіжних експертів здійснюється за рахунок позабюджетних коштів міністерства, а також грантів і засобів технічної допомоги міжнародних фінансових інститутів.

Отже, запропоновано таке бачення проєкту Стратегії розвитку АПК України до 2030 року.

Стратегія розвитку АПК України до 2030 року

Розділ 1. Загальні положення

Стійкий розвиток в майбутньому АПК України вимагає здійснення державної політики у сфері на основі нових підходів. Стратегія розвитку АПК України до 2030 року (далі - Стратегія) служить основою для реалізації даних задач [80].

Основною метою цієї Стратегії є корінне вдосконалення державної політики, спрямованої на поглиблення здійснюваних реформ, націлених на підвищення конкурентоспроможності АПК, і охоплює наступні стратегічні пріоритети:

- забезпечення продовольчої безпеки населення;
- створення сприятливого агробізнес-клімату і ланцюгів доданої вартості;
- зниження ролі держави в управлінні сферою і підвищення інвестиційної привабливості;
- забезпечення раціонального використання природних ресурсів і охорона довкілля;
- розвиток сучасних систем державного управління;
- поетапна диверсифікація державних витрат на підтримку сектора;
- розвиток науки, освіти, систем інформаційних і консультаційних послуг в сільському господарстві;
- розвиток сільської місцевості;
- розробка прозорої системи галузевої статистики.

Розділ 2. Пріоритетні напрями Стратегії

1. Забезпечення продовольчої безпеки населення

Продовольча безпека є одним з основних структурних елементів розвитку країни, оскільки зачіпає широке коло соціально-економічних, демографічних і екологічних чинників.

Державна політика із забезпечення продовольчої безпеки буде розроблена й реалізована на основі чотирьох складених компонентів (наявність, доступ, використання і стабільність) [81].

Основними чинниками, що впливають на забезпечення продовольчої безпеки, є зростання чисельності населення, збільшення потреб в земельних, водних та енергетичних ресурсах, а також різка зміна клімату.

За останні роки в результаті реалізації в країні низки заходів із зміцнення продовольчої безпеки, Україна поступово зміцнила свої позиції у світі і поетапно поліпшила свій статус у глобальних рейтингах.

Проте основними викликами, що вимагають рішення, є проблеми досягнення стабільного забезпечення продовольством уразливих верств населення, підвищення купівельної спроможності домогосподарств з низьким рівнем доходу, запобігання різких коливань цін і об'єму продукції.

Основна мета стратегічного пріоритету - розробка й ефективна реалізація державної політики, спрямованої на забезпечення продовольчої безпеки для всього населення.

Пріоритет спрямований на забезпечення населення безпечним і якісним продовольством за стабільними цінами. Це у свою чергу сприятиме досягненню цілей стійкого розвитку України, у тому числі цілі ООН – «Ліквідація голоду, забезпечення продовольчої безпеки, поліпшення живлення і просування стійкого сільського господарства».

Для досягнення цих цілей визначені такі завдання:

вдосконалення механізмів забезпечення продовольством соціально вразливих верств населення, а також інтеграція виробників сільськогосподарської продукції з об'єктами соціального значення;

впровадження системи державних інтервенційних закупівель у виробництві зернових колосових, поетапна відміна державного регулювання цін на продовольчу продукцію, а також впровадження механізму закупівлі зернових колосових на основі квоти за ринковими цінами;

розробка довгострокових програм із просування культури здорового харчування;

впровадження системи оцінки продовольчої безпеки і здійснення постійного моніторингу на основі міжнародно визнаних методів і передового досвіду;

розробка галузевих програм з інтенсифікації виробництва соціально значимих видів продукції;

проведення дослідницьких робіт, спрямованих на підвищення продуктивності тваринництва, стійка інтенсифікація виробництва м'яса риби й птиці, а також молока.

2. Створення сприятливого агробізнес-клімату і ланцюжків доданої вартості

Важливим чинником забезпечення конкурентоспроможності АПК є розвиток ланцюгів доданої вартості. Високі витрати на збір, транспортування, зберігання, переробку, упаковку та сертифікацію при доставці продукції від поля до кінцевих споживачів знижують прибуток, що отримується виробниками сільськогосподарської продукції.

Низький рівень розвитку харчової промисловості обмежує можливості для збільшення обсягів виробництва продукції з високою доданою вартістю.

В цілях залучення інвестицій в розвиток інфраструктури необхідні розвинені фінансові ринки, сприятливий діловий клімат, а також вжиття заходів, спрямованих на підтримку виробників та сприяючих розвитку виробничо-збутових ланцюгів.

Унаслідок недостатньої розвиненості ефективних механізмів об'єднання дрібних сільськогосподарських виробників їх діяльність залишається неорганізованою. Це перешкоджає досягненню високих економічних показників, а також обмежує можливості об'єднання в ланцюжки доданої вартості.

За останні роки з боку дрібних виробників активно спрямовуються інвестиції в сучасні сховища і переробне устаткування за рахунок різних джерел фінансування, в тому числі кредитних ліній міжнародних фінансових

інститутів. Незважаючи на це, вони залишаються значною мірою ізольованими від підприємств переробної промисловості і фірм-експортерів.

Унаслідок недостатньої розвиненості ефективних механізмів об'єднання дрібних сільськогосподарських виробників їх діяльність залишається неорганізованою. Це перешкоджає досягненню високих економічних показників, а також обмежує можливості об'єднання в ланцюгів доданої вартості.

Основною метою цього стратегічного пріоритету є підвищення експортного потенціалу аграрного сектора, збільшення об'єму продукції з доданою вартістю, широке впровадження системи сертифікації на основі міжнародних стандартів і розвиток механізмів кооперації.

Для досягнення цих цілей визначені такі завдання:

організація короткострокових, у тому числі дистанційних тренінгів для фахівців садівничих і тепличних господарств, розробка і поширення навчальних посібників;

гармонізація національної системи карантину і захисту рослин з вимогами Угоди СОТ із застосування санітарних і фіто-санітарних заходів;

приведення національної системи захисту здоров'я тварин і контролю виробництва продукції тваринництва у відповідність із стандартами Всесвітньої організації із охорони здоров'я тварин;

створення Інноваційного освітнього центру для підтримки розвитку ланцюгів доданої вартості в сільському господарстві на основі передового міжнародного досвіду;

розробка механізмів, сприяючих впровадженню визнаних на міжнародних ринках стандартів якості (Global G.A.P, Organic і т. д.);

розробка і впровадження механізмів зворотного зв'язку з провідними агропідприємствами;

визначення пріоритетів проведення переговорів і реалізації торгових угод на нових цільових експортних ринках;

скорочення витрат на транспортування і маркетинг агропродовольчих товарів на місцевих і цільових міжнародних ринках;

оцінка можливостей для розширення використання бренду “Made in Ukraine” для просування вітчизняних продовольчих товарів на цільових експортних ринках;

розробка плану із вдосконалення національної системи якості;

розвиток консультаційних послуг, спрямованих на надання інформації про експортні ринки, експортну готовність, торгового режиму і фінансування торгівлі;

вдосконалення системи захисту прав авторів сортів рослин (у тому числі патентних випробувань);

впровадження єдиної системи торгівлі на базі агро-логістичних центрів (на основі аукціонних і біржових торгів);

створення спеціальної лабораторії для тестування генетично модифікованих сортів рослин із залученням засобів міжнародних фінансових інститутів;

подальше стимулювання залучення інвестицій в торгіву інфраструктуру і агро-логістичні центри, лабораторії харчової безпеки і санітарної і фіто-санітарної системи, необхідне устаткування і інвентар.

3. Зниження ролі держави в управлінні сферою і підвищення інвестиційної привабливості

Безпосередня участь держави в постачанні ресурсів для фермерів, а також виробництві і збуті продукції обмежує залучення приватних інвестицій у АПК.

Ефективне освоєння коштів кредитних ліній міжнародних фінансових інститутів обмежене нерозвиненістю систем консультаційних послуг для суб'єктів агробізнесу, нестачею навичок управління бізнесом, кадровим потенціалом в агропромисловому комплексі і банківському секторі.

Також відсутні структури, системи і механізми незалежного моніторингу та оцінки ефективності управління інвестиціями.

Основною метою цього стратегічного пріоритету є створення ефективної системи сприяння залученню приватних інвестицій для модернізації, диверсифікації і стійкого розвитку агро-продовольчого сектора.

Для досягнення цих цілей визначені такі завдання:

повна відмова від державних закупівель, окрім об'ємів, необхідних для здійснення інтервенцій зернових колосових, спрямованих на забезпечення стабільності цін на внутрішньому ринку;

вдосконалення механізмів фінансової підтримки виробників сільськогосподарської продукції з боку держави, включаючи субсидування процентної ставки комерційних кредитів, що виділяються для виробництва окремих стратегічно значимих продуктів сільського господарства;

вдосконалення механізмів кредитування і страхування відповідно до стратегічних пріоритетів і потреб АПК;

розробка прозорих механізмів партнерства шляхом впровадження додаткових механізмів і фінансових інструментів, а також забезпечення рівного доступу для учасників ринку;

підвищення конкуренції на ринку ресурсів і послуг шляхом приватизації нестратегічних державних підприємств у сфері постачань ресурсів і послуг;

відміна практики надання ресурсів і надання послуг за рахунок засобів пільгових кредитів;

сприяння і заохочення роботи на основі ф'ючерсних контрактів між суб'єктами агропромислового комплексу;

вдосконалення механізму використання права землекористування в якості заставного забезпечення шляхом перегляду порядку ринкового визначення вартості права оренди земельних ділянок;

розробка інвестиційної програми з метою забезпечення цільового залучення кредитних ліній міжнародних фінансових інститутів;

вдосконалення механізмів сприяння комерційними банками в наданні кредитних ресурсів для дехканських господарств і власників присадибних земель;

перегляд порядку розміщення сільськогосподарських культур;
вдосконалення системи стимулювання впровадження інтенсивних інноваційних технологій в сільському господарстві.

4. Очікувані результати від реалізації Стратегії

Передбачається досягнення наступних показників розвитку АПК України до 2030 року шляхом реалізації завдань, зазначених в Стратегії:

створення прозорої системи виділення і вилучення земель, попередження корупції та інших форм суб'єктивного ставлення, створення системи, що гарантує права землекористувачів;

досягнення різкого скорочення випадків незаконного виділення і нераціонального використання земель;

освоєння 1,1 млн га сільськогосподарських земель, підвищення ефективності використання 535,6 тисяч гектарів пасовищних та інших земель;

повна інвентаризація земель сільськогосподарського призначення;

формування реальної ринкової вартості прав на користування земельними ділянками, це право може бути використане в якості застави, зростання вартості капіталу, наявного серед підприємців і населення, створення можливості розширення бази для обкладення земельним податком;

збільшення загальної площі земель, зрошуваних з використанням водозберігаючих технологій, в регіонах України і вдосконалення механізмів сприяння, сприяючих впровадженню цих систем;

здійснення розрахунків між споживачами і постачальниками води на основі об'ємів дійсних витрат на доставку води і ринкових механізмів;

спеціалізація регіонів, вирощування в одному місці одного виду продукції, впровадження агроінноваційних ідей, підвищення врожайності і створення умов для поліпшення якості продукції;

поетапна відміна державної участі у виробництві зернових колосових;

налагодження системи укладення договорів між виробниками і приймачами бавовни-сирцю і зернових колосових на основі об'ємів зробленої продукції;

- вільне розміщення виробниками високопродуктивних культур виходячи з типу земель;
- підтримка дрібних сільгоспвиробників і створення умов для раціонального використання землі;
- забезпечення виробництва, зберігання, глибокої переробки і стійкого зростання експорту якісних конкурентоздатних фруктів і овочів;
- реалізація ефективної інтеграції науки, освіти і виробництва;
- забезпечення тісного взаємозв'язку між вищою і середньою освітою при підготовці кадрів;
- поліпшення матеріально-технічної бази науково-дослідних установ, модернізація лабораторного устаткування, підвищення кваліфікації кадрів;
- переклад сільськогосподарських вищих освітніх установ на самофінансування;
- створення можливості торгівлі на біржі зерновими колосовими без обмежень, державні закупівлі будуть скорочені;
- впровадження інтервенційних механізмів на ринку зернових колосових;
- підвищення врожайності і конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції;
- впровадження стандартів належної сільськогосподарської і екологічної практики (GAEP) у сільгоспвиробників, а також належної виробничої практики (GMP) в аграрному підприємстві та інших стандартів якості;
- розвиток надання ринкових послуг в сільському господарстві, ґрунтованих на прозорості та конкуренції;
- зростання середньої продуктивності праці в АПК;
- створення додаткових потужностей із переробки сільськогосподарської продукції;
- збільшення показника переробленої продукції до 30 % (збільшення експорту до 20 мільярдів доларів до 2030 року).

В таблиці нижче представлено основні розділи проєкту Стратегії розвитку АПК України до 2030 року.

Таблиця 3.1 – Пропозиції щодо визначення стратегічних пріоритетів проєкту Стратегії розвитку АПК України до 2030 року

Розділ	Зміст розділу
1	2
Розділ 1. Загальні положення. Стратегічні пріоритети	забезпечення раціонального використання природних ресурсів і охорона довкілля
	розвиток сучасних систем державного управління
	поетапна диверсифікація державних витрат на підтримку сектора
	розвиток науки, освіти, систем інформаційних і консультаційних послуг в сільському господарстві
	розвиток сільської місцевості
	розробка прозорої системи галузевої статистики
	забезпечення продовольчої безпеки населення
	створення сприятливого агробізнес-клімату і ланцюжків доданої вартості
Розділ 2. Пріоритетні і напрями Стратегії	зниження ролі держави в управлінні сферою і підвищення інвестиційної привабливості
	створення прозорої системи виділення і вилучення земель, попередження корупції та інших форм суб'єктивного ставлення, створення системи, що гарантує права землекористувачів
	повна інвентаризація земель сільськогосподарського призначення; формування реальної ринкової вартості прав на користування земельними ділянками
Розділ 3. Очікувані результати від реалізації стратегії	здійснення розрахунків між споживачами і постачальниками води на основі об'ємів дійсних витрат на доставку води і ринкових механізмів
	спеціалізація регіонів, вирощування в одному місці одного виду продукції, впровадження агро-інноваційних ідей
	підтримка дрібних сільгоспвиробників і створення умов для раціонального використання землі
	забезпечення виробництва, зберігання, глибокої переробки і стійкого зростання експорту якісних конкурентоздатних фруктів і овочів
	реалізація ефективної інтеграції науки, освіти і виробництва;
	забезпечення тісного взаємозв'язку між вищою і середньою освітою при підготовці кадрів

Продовження таблиці 3.1

1	2
	створення можливості торгівлі на біржі зерновими колосовими без обмежень, державні закупівлі будуть скорочені
	впровадження стандартів належної сільськогосподарської і екологічної практики (GAEP) у сільгоспвиробників, а також належної виробничої практики (GMP) в аграрному підприємстві та інших стандартів якості
	розвиток надання ринкових послуг в сільському господарстві, ґрунтованих на прозорості та конкуренції

Джерело: складено автором

Запропоновані заходи матимуть позитивний вплив на АПК України і підвищать ефективність функціонування його галузей до 2030 року.

Висновки до розділу 3

Запропоновано блок-схему показників глобальної продовольчої безпеки.

Надано пропозиції щодо розробки проєкту Стратегії розвитку АПК України до 2030 року, в результаті реалізації якої очікуються такі результати:

створення прозорої системи виділення і вилучення земель, попередження корупції та інших форм суб'єктивного ставлення, створення системи, що гарантує права землекористувачів;

досягнення різкого скорочення випадків незаконного виділення і нераціонального використання земель;

освоєння 1,1 млн га сільськогосподарських земель, підвищення ефективності використання 535,6 тисяч гектарів пасовищних та інших земель;

повна інвентаризація земель сільськогосподарського призначення;

формування реальної ринкової вартості прав на користування земельними ділянками, це право може бути використане в якості застави, зростання вартості капіталу, наявного серед підприємців і населення, створення можливості розширення бази для обкладення земельним податком;

збільшення загальної площі земель, зрошуваних з використанням водозберігаючих технологій, в регіонах України і вдосконалення механізмів сприяння, сприяючих впровадженню цих систем;

здійснення розрахунків між споживачами і постачальниками води на основі об'ємів дійсних витрат на доставку води і ринкових механізмів;

спеціалізація регіонів, вирощування в одному місці одного виду продукції, впровадження агроінноваційних ідей, підвищення врожайності і створення умов для поліпшення якості продукції;

поетапна відміна державної участі у виробництві зернових колосових; налагодження системи укладення договорів між виробниками і приймачами бавовни-сирцю і зернових колосових на основі об'ємів зробленої продукції;

вільне розміщення виробниками високопродуктивних культур виходячи з типу земель;

підтримка дрібних сільгоспвиробників і створення умов для раціонального використання землі;

забезпечення виробництва, зберігання, глибокої переробки і стійкого зростання експорту якісних конкурентоздатних фруктів і овочів;

реалізація ефективної інтеграції науки, освіти і виробництва;

забезпечення тісного взаємозв'язку між вищою і середньою освітою при підготовці кадрів;

поліпшення матеріально-технічної бази науково-дослідних установ, модернізація лабораторного устаткування, підвищення кваліфікації кадрів;

переклад сільськогосподарських вищих освітніх установ на самофінансування;

створення можливості торгівлі на біржі зерновими колосовими без обмежень, державні закупівлі будуть скорочені;

впровадження інтервенційних механізмів на ринку зернових колосових;

підвищення врожайності і конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції;

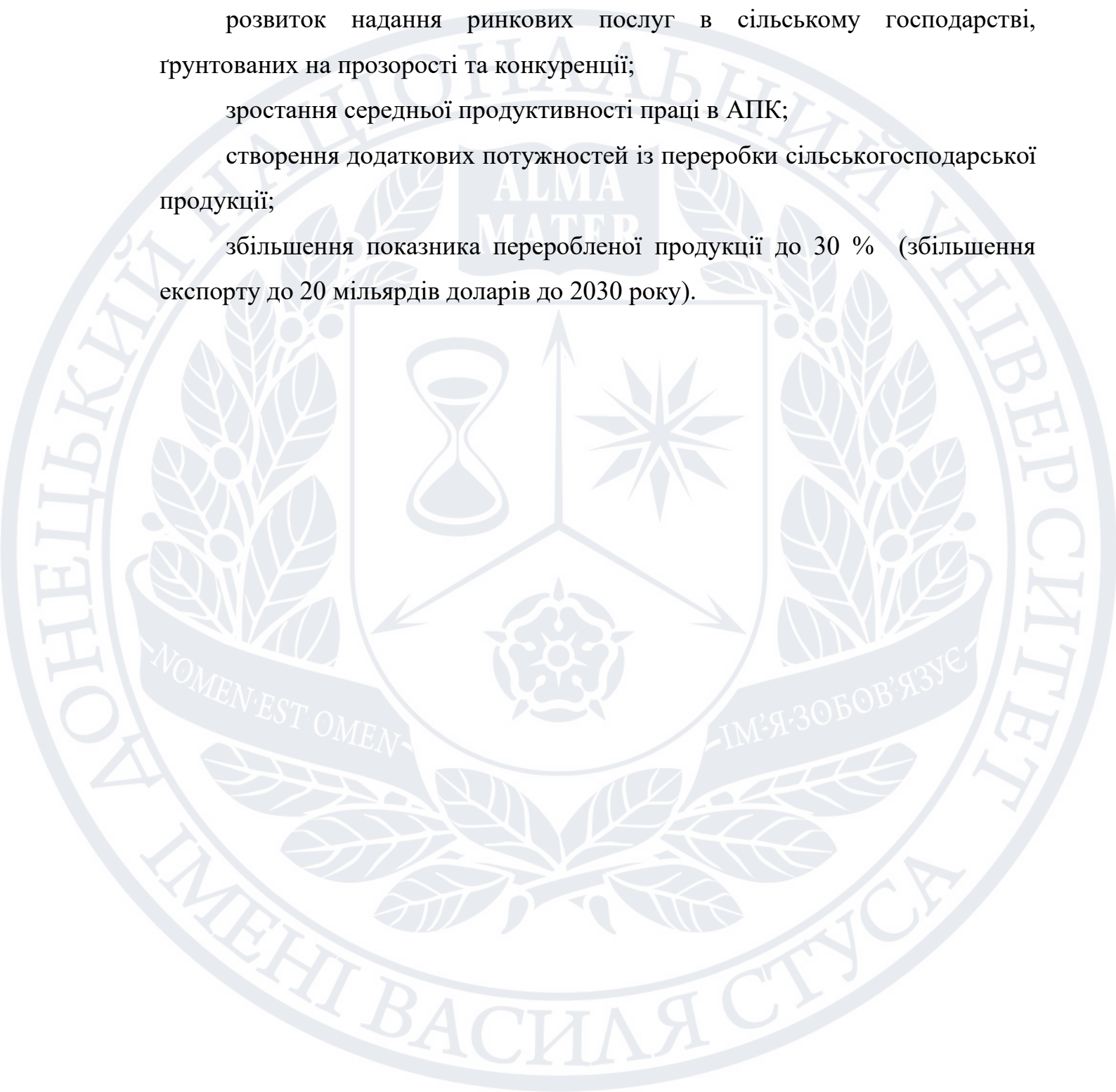
впровадження стандартів належної сільськогосподарської і екологічної практики (GAEP) у сільгоспвиробників, а також належної виробничої практики (GMP) в аграрному підприємстві та інших стандартів якості;

розвиток надання ринкових послуг в сільському господарстві, ґрунтованих на прозорості та конкуренції;

зростання середньої продуктивності праці в АПК;

створення додаткових потужностей із переробки сільськогосподарської продукції;

збільшення показника переробленої продукції до 30 % (збільшення експорту до 20 мільярдів доларів до 2030 року).

ВИСНОВКИ

Отже, відповідно до Закону «Про продовольчу безпеку України» «продовольча безпека соціально-економічне та екологічне становище, за якого всі соціальні і демографічні групи населення стабільно та гарантовано забезпечені безпечним і якісним продовольством у необхідній кількості та асортименті, необхідних і достатніх для фізичного і соціального розвитку особистості, забезпечення здоров'я населення України».

Виділено такі причини продовольчої залежності країни: дефіцит продовольства і низький платоспроможний попит, які обумовлюють незбалансованість внутрішнього продовольчого ринку за попитом і пропозицією; залежність внутрішнього ринку від імпорتنих поставок продовольства, низьку конкурентоспроможність національного АПК; низька конкурентоспроможність продукції за якістю та/або ціною при достатності продовольства внутрішнього виробництва; слабка розвиненість зовнішньоекономічних зв'язків та замкнутість внутрішнього продовольчого ринку; низька продуктивність діяльності підприємницьких суб'єктів АПК; перетворення експорту продуктів харчування на самоціль розвитку АПК; зростання зобов'язань щодо покриття зовнішнього боргу при нестійкому курсі національної валюти.

Зазначено, що на сьогоднішній день необхідними є такі напрями державної політики України у визначеній сфері: 1. Досягнення загальної продовольчої самозабезпеченості у виробництві стратегічних сільськогосподарських товарів (зернові, олійні, молочні і м'ясні продукти) з подальшим закріпленням України в якості великого експортера даними групами товарів; 2. Формування потужного АПК, стійкого до зовнішніх і внутрішніх загроз, який буде базуватися на збалансованому розвитку всіх регіонів України; 3. Формування зовнішньоторговельних умов забезпечення продовольчої безпеки.

Визначено, що Україна в 2020 р. за глобальним індексом продовольчої безпеки зайняла 54 місце і останнє місце в Європі. Головними сильними сторонами, які визначені в Індексі для України, є такі: безпека харчових продуктів; незначна частка населення за глобальною межею бідності; мінімальні зміни середніх витрат на продукти харчування; низький рівень втрат продовольства. Найбільший негативний вплив на продовольчу безпеку України чинять фактори, які не є суто аграрними та пов'язані із загальною економічною ситуацією: високий рівень корупції, дорогі кредити, політична нестабільність, воєнна агресія РФ.

Визначено, що до основних елементів світової агропродовольчої системи відносять: 1) міжнародну торгівлю, яка охоплює усі сфери продовольчого комплексу, вивезення капіталу і технологій, пов'язаних з розвитком агробізнесу; 2) інтернаціоналізацію наукових досліджень, утворення і підготовки управлінські кадрів; 3) організацію і діяльність міжнародних організацій і міжнаціональних угод, які визначають аспекти формування і функціонування світовою продовольчої системи; 4) система глобальної інформації і ухвалення управлінських рішень, що підвищує швидкодія і ефективність світових господарських зв'язків у сфері агробізнесу. Цей елемент є відносно новим для світового продовольчого господарства.

Проаналізувавши ринок АПК розвинутих країн світу, зокрема для прикладу було взято США, то дані ФАО свідчать про таке: з точки зору виробництва сировини для АПК розвинуті країни світу критичної ролі не відіграють, тому що левову частку в даному сенсі складають країни, що розвиваються, які будуть аналізуватись в наступному параграфі магістерської роботи. Тому Розвинуті країни здебільшого виступають споживачами продукції АПК і можуть впливати на глобальну продовольчу безпеку в політичному аспекті, як гравці глобального ринку.

Запропоновано перспективні напрямки продовольчої політики для всіх нових агропродовольчих країн: підвищення продовольчої безпеки населення, боротьба із прихованим голодом; збільшення експорту товарів із високою

доданою вартістю; запровадження нових технологій на всіх етапах створення вартості; підтримка сталого розвитку всіх галузей АПК; підтримка проведення наукових розробок в галузі АПК і практична їх реалізація; підвищення врожайності сільськогосподарських культур і продуктивності виробництва; збільшення національних продовольчих запасів.

Проведений аналіз показує, що протягом останніх років відбувається зростання експорту продукції АПК України на світовий ринок. Отже проведено кореляційно-регресійний аналіз факторів, які потенційно можуть впливати на даний показник.

Визначено, що на експорт продукції АПК у впливають x_2 - капітальні інвестиції в сільське господарство та x_3 - валова додана вартість у с/г.

Графік розрахованого показнику експорту майже повторює показник експорту, наведений Державною службою статистики України, і обидві графіки демонструють тенденцію поступового зростання.

Отже, підписання та імплементація Угоди про асоціацію Україна-ЄС вже мають значний вплив на АПК України. З моменту підписання Угоди відбулася переорієнтація товарних потоків на європейський ринок.

Запропоновано блок-схему показників глобальної продовольчої безпеки.

Надано пропозиції щодо розробки проекту Стратегії розвитку АПК України до 2030 року, в результаті реалізації якої очікуються такі результати:

створення прозорої системи виділення і вилучення земель, попередження корупції та інших форм суб'єктивного ставлення, створення системи, що гарантує права землекористувачів;

досягнення різкого скорочення випадків незаконного виділення і нераціонального використання земель;

освоєння 1,1 млн га сільськогосподарських земель, підвищення ефективності використання 535,6 тисяч гектарів пасовищних та інших земель;

повна інвентаризація земель сільськогосподарського призначення;

формування реальної ринкової вартості прав на користування земельними ділянками, це право може бути використане в якості застави, зростання вартості капіталу, наявного серед підприємців і населення, створення можливості розширення бази для обкладення земельним податком;

збільшення загальної площі земель, зрошуваних з використанням водозберігаючих технологій, в регіонах України і вдосконалення механізмів сприяння, сприяючих впровадженню цих систем;

здійснення розрахунків між споживачами і постачальниками води на основі об'ємів дійсних витрат на доставку води і ринкових механізмів;

спеціалізація регіонів, вирощування в одному місці одного виду продукції, впровадження агроінноваційних ідей, підвищення врожайності і створення умов для поліпшення якості продукції;

поетапна відміна державної участі у виробництві зернових колосових;

налагодження системи укладення договорів між виробниками і приймачами бавовни-сирцю і зернових колосових на основі об'ємів зробленої продукції;

вільне розміщення виробниками високопродуктивних культур виходячи з типу земель;

підтримка дрібних сільгоспвиробників і створення умов для раціонального використання землі;

забезпечення виробництва, зберігання, глибокої переробки і стійкого зростання експорту якісних конкурентоздатних фруктів і овочів;

реалізація ефективної інтеграції науки, освіти і виробництва;

забезпечення тісного взаємозв'язку між вищою і середньою освітою при підготовці кадрів;

поліпшення матеріально-технічної бази науково-дослідних установ, модернізація лабораторного устаткування, підвищення кваліфікації кадрів;

переклад сільськогосподарських вищих освітніх установ на самофінансування;

створення можливості торгівлі на біржі зерновими колосовими без обмежень, державні закупівлі будуть скорочені;

впровадження інтервенційних механізмів на ринку зернових колосових; підвищення врожайності і конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції;

впровадження стандартів належної сільськогосподарської і екологічної практики (GAEP) у сільгоспвиробників, а також належної виробничої практики (GMP) в аграрному підприємстві та інших стандартів якості;

розвиток надання ринкових послуг в сільському господарстві, ґрунтованих на прозорості та конкуренції;

зростання середньої продуктивності праці в АПК;

створення додаткових потужностей із переробки сільськогосподарської продукції;

збільшення показника переробленої продукції до 30 % (збільшення експорту до 20 мільярдів доларів до 2030 року).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вараксіна О. В. Основні аспекти та фактори, що формують продовольчу безпеку країни. *Наук. вісн. Полтав. ун-ту економіки і торгівлі. Серія: Екон. науки.* 2013. № 3 (59). С. 71–77.
2. Курман Т. В. Щодо понять та ознак продовольчої безпеки. *Економіка АПК.* 2009. № 2. С. 18-26.
3. Білорус О. Г., Зубець М. В., Саблук П. Т., Власов В. І. Глобальна продовольча безпека. Київ : ННЦ ІАЕ, 2009. 486 с.
4. Березін О.В. Продовольчий ринок України: теоретико-методологічні засади формування і розвитку: монографія. Київ : Центр учбової л-ри. 2008. 184с.
5. Лайко П. А. Економічна та продовольча безпека України в екстремальних умовах: монографія. П.А. Лайко, В. Ф. Шмирков. Київ: ННЦ ІАЕ, 2007. 184 с.
6. Кирилов Ю.Є. Конкурентоспроможний розвиток аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації: теорія, методологія, практика [Текст] : дис.. д-ра екон. наук: 08.00.03 / Кирилов Юрій Євгенійович; Миколаївський держ аграрний ун-т. Миколаїв, 2015. 434 с.
7. Міляр Л. Ф. Сучасні підходи до оцінювання рівня продовольчої безпеки. *Наука й економіка: науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету.* 2012. Вип. 1 (25). С. 193–198.
8. Ільяшенко В. А. Продовольча безпека як складова державної агропродовольчої політики України. *Економіка та держава.* 2008. №6. С. 99–101.
9. Вараксіна О. В. Продовольча безпека як чинник ефективної національної економіки. *Економіка: сучасні проблеми та перспективи розвитку: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 23–24 трав. 2014 р. Херсон: Вид. дім «Гельветика», 2014. С.31–34.*

10. Балабанов В. С. Продовольча безпека (міжнародні та внутрішні аспекти). Москва : Економіка, 2002. С. 50–52.
11. Вараксіна О. В. Теоретичні основи продовольчої безпеки як економічної категорії. *Наук. вісн. Полтав. ун-ту економіки і торгівлі. Серія: Екон. науки*. 2013. №1 (56). С. 50–55.
12. Басюркіна Н. Й. Продовольча безпека як системна характеристика функціонування агропромислового сектору економіки. *Економіка харчової промисловості*. 2011. № 2 (10). С. 5–10.
13. Чечель О.М. Регулювання формуванням та розвитку економіки агропромислового комплексу як основи продовольчої безпеки території. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія Економіка та менеджмент*, 2005, № 6-7 (18-19). С. 81-87.
14. Саблук П.Т. Глобалізація і продовольство: монографія. Саблук П.Т., Білорус О.Г., Власов В.І. К.: ННЦ ІАЕ, 2008. 632 с.
15. Баб'як В. М. Продовольча безпека в контексті глобальної продовольчої безпеки. *Вісник АПСВ. Серія: Економіка. Проблеми економічного становлення*. 2010. № 2 (54). С. 46–49.
16. Басюркіна Н. Й. Дослідження загроз продовольчої безпеки в кризових умовах. *Економічний простір : зб. наук. пр. № 23/1. Дніпропетровськ : ПДАБА, 2009. С. 135–144.*
17. Басюркіна Н.Й. Забезпечення продовольчої безпеки в умовах трансформації економіки України. *Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць. Вип. 29. Одеса : Вид-во ОДЕУ, 2008. С. 89-98.*
18. Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України: монографія. О.М. Батигіна, В.М. Жушман, В.М. Корнієнко, В.В. Панченко та ін. ; за ред. В.Ю. Уркевича та М.В. Шульги. Харків, 2013. 326 с.
19. Закон України «Про продовольчу безпеку». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF6GI01G?an=3>.
20. Формування глобального і регіонального ринків сільськогосподарської сировини та продовольства : монографія. Ю. О.

Лупенко, М. І. Пугачов, Б. В. Духницький та ін.; за ред. Ю. О. Лупенка, М. І. Пугачова. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2015. 320 с.

21. Голюкова К.П. Продовольча безпека держави: сутність, структура та особливості її забезпечення. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2012. № 22. С. 1-5.

22. Гойчук О.І. Продовольча безпека. Монографія. Житомир: Полісся, 2004. 348 с.

23. The State of Food Security and Nutrition in the World 2018. URL: <http://www.fao.org/3/I9553EN/i9553en.pdf>.

24. Зеленська О.О. Система продовольчої безпеки: сутність та ієрархічні рівні. *Вісник ЖДТУ*. 2012. № 1 (59). С.108-112.

25. Одінецов М.М. Моделювання факторів формування продовольчої безпеки. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=113>.

26. Гойчук О.І. Продовольча безпека. Монографія. Житомир: Полісся, 2004. 348 с.

27. Зеленська О.О. Система продовольчої безпеки: сутність та ієрархічні рівні. *Вісник ЖДТУ*. 2012. № 1 (59). С.108-112&

28. Пабат О. В. Продовольча безпека як складова економічної безпеки держави. *Економіка АПК*. 2010. № 12. С. 86-90.

29. Шойко В.А. Сутнісна характеристика державного регулювання продовольчої безпеки. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6202>.

30. Кочетков О.В. Формування системи показників продовольчої безпеки України. *Економіка АПК*. 2002. № 9. С. 142-158.

31. Koshkalda, I. V. (2015), "The Issue of Food Security in the Context of International Integration of the Agrarian Sector of Ukraine's Economy", Materials of the scientific practical conference "Modern problems and prospects of international integration", NNC "IAE", Kyiv, Ukraine, pp. 144-148.

32. The Verkhovna Rada of Ukraine (2006), The Law of Ukraine "On the Fundamentals of National Security of Ukraine" of 19.06.2003. No. 964-IV (as amended and supplemented), Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, vol. 14.

33. Желай Я. Л. Державне регулювання розвитку АПК у контексті забезпечення продовольчої безпеки держави. *Кримський економічний вісник*. 2014. № 2. С. 80-82.

34. Щекович О.С. Формування пріоритетів та розвиток аграрної політики України. Київ: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2009. 278 с.

35. Марченко О. До питання поєднання державного і ринкового регулювання продовольчої безпеки. *Економіка України*. 2004. № 7. С. 53-58.

36. Кваша С.М., Кваша К.С. Стан та тенденції розвитку сільського господарства країн-членів Європейського Союзу. Київ : ННЦ ІАЕ, 2013. 40 с.

37. Пархоменко М. М. Продовольча безпека в системі забезпечення національної безпеки України. Правове забезпечення економічного суверенітету держави в умовах міжнародної інтеграції: матеріали круглого столу (м. Донецьк, 23 листоп. 2010 р.); НАН України, Ін-т екон.-правових досліджень. Донецьк: Ноулідж, 2010. С. 58–60.

38. Global food security index 2020. URL: <https://nonews.co/wp-content/uploads/2021/03/GFSI2020.pdf>.

39. Вараксіна О. В. Зарубіжна практика забезпечення продовольчої безпеки. Розвиток економічної системи в умовах глобалізації: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 28–29 листоп. 2014 р. Херсон : Вид. дім «Гельветика», 2014. С. 25–29.

40. UAE aims for the top status in the global food security index by 2051. URL: <https://web.archive.org/web/20210407165246/https://gulfnews.com/business/analysis/dynamics-that-make-up-uaes-ranking-in-global-food-security-index-1.1615886677511>.

41. Мариненко Н. Ю. Рівень продовольчої безпеки в Україні: методи оцінки та сучасний стан. Нарощування фінансово-економічного потенціалу суб'єктів економічних відносин як основа поступального розвитку

територіально-господарських систем: монографія. ФОП Паляниця В.А., 2021. С. 52–63.

42. Global Food Security Index 2020. Addressing structural inequalities to build strong and sustainable food systems. URL: <https://nonews.co/wp-content/uploads/2021/03/GFSI2020.pdf>.

43. FAO food price index. URL: <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/ru/>.

44. Statistical yearbook. FAO statistics. World food and agriculture. 2021. 368 p.

45. World Bank annual report 2022. Helping countries adapt to a changing world. URL: <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/ru/>.

46. Власов В. І. Методичні підходи щодо оцінки продовольчої безпеки країни. *Економіка АПК*. 2009. № 8. С. 45-53.

47. Huppe G. A. Food Price Inflation and Food Security: A Morocco case study. *The International Institute for Sustainable Development*, 2013. 75 p.

48. Highlights and Policy Recommendations. OECD review of agricultural policies: Chile, 2008. 23 p.

49. Pena K. Institutionalizing Food Sovereignty in Ecuador. International conference Yale university September 14-15, 2013. 25 p.

50. Regúnaga M. Overview of agri-food structure, trade and policies in Argentina. Fundación Agronegocios y Alimentos Buenos Aires, Argentina, 2007. 71 p.

51. Rafikul Islam. Prioritizing issues of Malaysian vision 2020: an application of the analytic hierarchy process. Department of Business Administration Kulliyyah of Economics and Management Sciences International Islamic University Malaysia. 16 p.

52. Дерюгина И. ТНК приспособляются. Экономическая политика. 2012. URL: <http://ecpol.ru/2012-04-05-13-45-47/2012-04-05-13-46-45/159-tnk-prisposablivayutsya.html>.

53. Koch J. The food security policy context in South Africa. International Policy Centre for Inclusive Growth United Nations Development Programme, 2011. 44 p.

54. Шубравська О.В., Прокопенко К.О. Інтеграційні перспективи України: переваги і ризики для аграрного сектору. *Економіка України*. 2014. №1 (626). С. 63-73.

55. Стан галузей рослинництва та тваринництва у 2015-2020 роках, URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/736-stan-galuzi-roslinnitstva-ta-tvarinnitstva-2015-2020-roki>.

56. Світове і регіональне виробництво аграрної продукції: монографія. П. Т. Саблук, Г.А. Калієв та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2008. 210 с.

57. The Prospect of Deep Free Trade between the European Union and Ukraine/T. Huw Edwards / Michael Emerson / Olexandr Shevtsov. Centre for European Policy Studies (CEPS), Brussels. URL: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/prospect-deep-free-trade-between-european-union-and-ukraine>.

58. Економічна статистика. Економічна діяльність. Сільське, лісове та рибне господарство. URL: ukrstat.gov.ua.

59. Україна – ЄС тенденції торгівлі агропродовольчими товарами у 2019 році. URL: http://www.uapp.kiev.ua/files/mon-zto/2019/EU_2019.pdf

60. Україна зберегла перше місце у світі за обсягами експорту соняшникової олії у 2019 році. URL: <https://agrigator.com.ua/2020/05/12/ukraina-zbrehla-pershe-mistse-u-sviti-za-obsiahamy-eksportu-soniashnykovoii-olii-u-2019-rotsi-ekspert-ahropolit>.

61. Угода про асоціацію Україна-ЄС. URL: <https://eu-agreement.ed-era.com/>.

62. The WTO Data portal. URL: <https://timeseries.wto.org/>.

63. ЄС-Україна: поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі. URL: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/virtual_library/dcfta_guidebook_web.pdf.

64. Губенко В. І. Реалізація експортного потенціалу АПК України в умовах глобалізації світової економіки. Економіка АПК. 2005. № 10. С. 124–129.

65. Поглиблення відносин між ЄС та Україною. Що, чому і як? [Текст] / С. Блокманс [та ін.] ; за ред. М. Емерсона, В. Мовчан ; Центр європ. політ. дослідж. (CEPS), Брюссель, Ін-т екон. дослідж. та політ. консультацій (ІЕД), Київ. - 2-ге вид. ; Київ : Лопатіна О. О. ; Брюссель, 2018. XII, 276 с.

66. Eurostat statistics, URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/submitresultsextraction.do>.

67. Україна – ЄС тенденції торгівлі агропродовольчими товарами у 2019 році, URL: http://www.uapp.kiev.ua/files/mon-zto/2019/EU_2019.pdf.

68. Tariff Quota Consultation. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/quota_consultation.jsp?Origin=UA&Status=&Year=2020&Size=20&Expand=true&Lang=en&Critical=&Code=&MaxSize=1000&Offset=20.

69. Hazell P. 1993. “Implications of Grain Trade Liberalization for LDC Food Security.” In *Managing Food Security in Unregulated Markets*, edited by D. Robert. San Francisco: Westview Press.

70. Власов В. І. Шляхи подолання глобальної продовольчої кризи. *Економіка АПК*. 2010. № 4. С. 138–142.

71. Вараксіна О. В. Світовий досвід державної політики продовольчого забезпечення. *Наук. вісн. Полтав. ун-ту економіки і торгівлі. Серія: Екон. науки*. 2013. № 4 (60). С. 118–125.

72. Голікова К. П. Продовольча безпека держави: сутність, структура та особливості її забезпечення. *Наук. пр. Кіровоград. нац. техн. ун-ту. Сер.: Екон. науки*. 2012. Вип. 22, ч. II. С. 23-28.

73. Архипенко І. М. Історичний досвід світоглядних трансформацій державного управління аграрним сектором економіки в Україні та світі. *Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. пр. Асоціації докторів наук з держ. упр. Харків : ДокНаукДержУпр*, 2012. № 3 (11). С. 151–156.

74. Ілляшенко В. А. Продовольча безпека як складова державної агропродовольчої політики Українию *Економіка та держава*. 2008. № 6. С. 99–101.

75. Бойко В. І. Про гарантування продовольчої безпеки України. *Економіка АПК*. 2006. № 1. С. 60–67.

76. Гросул В. О. Забезпечення продовольчої безпеки України. Регуляторні механізми у сфері виробництва та споживання продовольчих товарів в умовах інтеграційних процесів : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф., 25 черв. 2010 р. / відп. ред. Л. В. Дейнеко. Миколаїв : Миколаїв. філія Європ. ун-ту, 2010. С.58–61.

77. План заходів з виконання Угоди про асоціацію. Євроінтеграційний портал, URL: <https://eu-ua.org/plan-zakhodiv-z-vykonannia-uhody>.

78. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/>.

79. Дорош М. М. АПК України як складова світової продовольчої проблеми. *Економіка України*. 2008. №8. С. 62–66.

80. Дем'яненко С. До питання про стратегію розвитку аграрної політики України. *Економіка України*. 2004. № 3. С. 72–79.

81. Деякі питання продовольчої безпеки: Методика визначення основних індикаторів продовольчої безпеки, затв. Постановою Кабінету Міністрів України № 1379 від 05.12.2007 р.

82. Шкурат М.Є., Парреньо ГаллардоХуліо Енріке. Аналіз ринку АПК «Нових індустріальних країн». Матеріали 11 Міжнародної науково-практичної конференції «Eurasian scientific discussions» (November 21-23, 2022), Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2022. 553 p. P. 531-538.

